КОНСТИТУСИА
(ЗАКОНА Һ'ИМЛИ)
Т'ФАQА Р'ЕСПУБЛИКАЕД СОВЕТИЕЙӘ СОСИАЛИСТИЕ

Пролетаред һәму wәлата, йәкбьн!

КОНСТИТУСИА (ЗАКОНА ҺʻИМЛИ) ТʻФАQА РʻЕСПУБЛИКАЕД СОВЕТИЕЙӘ СОСИАЛИСТИЕ

һатийә qәбулкьрьне
сесиа һʼәвтайә сьредәр
йа Совета ТʼРʼСС тʼәшрәбльндә
газикьрьна нәһада
7-е нойабре сала 1977-а

INSTITUT KURDE DE PARIS
ENTRÉE №: 2472

Нәшрәта „Һайастан„ Ереван — 1977

К 10201 (8068) / 701 (01) 77 „М“ 77

КОНСТИТУСИА
(Закона һ'имли)
Т'фаqа Р'еспубликаеd
Советиейә Сосиалистие

Конституция
(Основной закон)
Союза Советских Социалистических
Республик
(На курдском языке)

Данә бона р'езкрьне 25-е октйабре с. 1977-а
Бона чапкрьне һатийә qолкрьне 18-е нойабре с. 1977-а
К'аг'әзе нәшьре № 1, 84х108 1/32, 1,63 бәлге нәшьр.=
=1,5 бәлг. нәшьр. qәwли, 2,52 бәлге нәшьре.
Т'әмбә 2.400 Тираж 3.000. Qимәт 5к.

Нәшьрәта "Һайастан", Ереван —9, Терйан 91.
Издательство «Айастан», Ереван-9, Терян, 91.
Чапхана нәшьрәта Коммәрк'әзийа ПК Әрмәнистане, Ереван, ссq. Ав. Исаһакйан 28
Издательство ЦК КП Армении,
Ереван, ул. Ав. Исаакяна, 28.

К'όрди һатийә т'әрщмәкрьне.

Нәшьрәта "Һайастан", 1977

КОНСТИТУСИА
(ЗАҚОНА Һ'ИМЛИ)
Т'ФАQА Р'ЕСПУБЛИКАЕД СОВЕТИЕЙƏ СОСИАЛИСТИЕ

INSTITUT KURDE de PARIS BIBLIOTHÈQUE

Р'еволйусиа Октйабрейə сосиалистиейə мəзьн, йа кŏ п'алə у гŏндиед Урьсете бь сəрəкванийа Партиа комунистие, бь сəрəкванийа В. И. Ленин кьрьн, диwана капиталиста v мьлк'эдара wəлгəр'анд, qəйдчидаред зерандьне һурхwəшкьр, днктатура пролетариате т'əстиqкьр v дəwлəта советие — дəwлəта типа т'əзə, һащəта хwəйкьрьна дəстанинед р'еволйvсион, чекьрьна сосиализме v комvнизмейə һ'имли сазкьр. Дəстбь дагəрандьна мəрьвайейə һ'əмдьнйае— т'əриqи бv жь капитализме бəрбь сосиализме.

Диwана советие, кŏ шəр'е бажарваниеда алт'кьр, интервенсиа империалистие пашда да, гŏһастьнед сосиал—экономикиейə һəрə к'vр миасəр кьр, эк'сплуатасиакьрьна мерьв жь алие мерьвда, антагонизмед сньфие у дьжмьнайа млəтие һ'əта-һ'əтайе да һьлдане. Йəккьрьна респvбликаед советие нава Т'фаqа Р'СС-да qəwат у мəщалед щмаə'тед wəлет п'ьр'шаркьр дь шŏхŏле чекьрьна сосиализмеда. Мьлк'тийа ль сəр мəшалед дəранинейə мəхлуqəтие, демократиа ə'йнси бона массаед хəбатчи һатнə т'əстиqкьрьне. Нава т'əриqа мəрьвайеда щара ə'wльн мəхлуqəтийа сосиалистие һатə сазкьрьне.

Ə'фатийа щмаə'та советие, Qəwатед wейə сильһ'кьрийə нəтəмьри, ед кŏ Шəр'е wəт'əниейи мəзьнда алт'ьндарийа т'əриqи бьрьн, бv диһарбvна qəwата сосиализмейə гəш. Əwе алт'ьндарие һŏрмəт у т'ə'биед Т'Р'СС орт'əмлəтие да мəһ'кəмкьрьне, мəщалед т'əзəйə баш сазкьр бона зедəбvна qəwатед сосиализме, азакьрьна млəтие, демократиае у ə'длайе т'əмамийа дьнйаеда.

Хəбатчиед Т'фаqа Советие, кŏ шŏхŏлванийа хwəйə саздарие пешда дьбьрьн, пешдачvйина wəлетə лəз у һəрали, т'амкьрьна qəйде сосиалистие данə бехофкьрьне. Т'фаqа сньфа п'ала, гŏндитийа колхозие у

интелигенсиа щмаә'тие, достийа млəт у щмаә'тед Т'Р'СС ћатнә мәћ'кәмкьрьне. Йәктийа мәхлуqәтийа советиейә сосиал-сәйасәтие у идеатие ћатә сазкрьне, qәwата к'ижанейә пеш сньфа п'алайә. Дәwләта советие, кӧ пьрсданинед диктатура пролетариате qәдандьн, бу йа ћ'әмщмаә'тие. Р'ола Партиә комунистиейә сәрәкваникьр — авангарда т'әмамийа щьмаә'те — зедә бу.

Т'Р'СС-да мәхлуqәтийа сосиалистиейә пешдачуйи ћатийә чекьрьне. We этапеда, гава сосиализм иди сәр ћ'име хwәйи хwәхwәтие пешда дьчә, qәwатед qәйде т'әзәйә саздарие, сәрдәстиед щур'е жийина сосиалистие дћа v дћа т'ам тенә к'ьвше, хәбатчи дћа у дћа бь фрәти бәре дәстанинед р'еволйусионә мәзьн дьдьнә хәбтандьне.

Әw мәхлуqәтийа ӧсанә, ль к'ӧ qәwатед дәранинтиейә зор, ӧлм у култура пеш ћатьнә сазкрьне, ль к'ӧ ћ'алхwәшбуна щмаә'те ћәрт'ьм зедә дьбә, qәwлед дћа у дћа баш тенә сазкрьне бона бь ћәрали пешдачуйина нәвсе.

Әw мәхлуqәтийа ћәләqәтнед сосиалистиейә мәхлуqәтиейә гьћиштийә, ль к'ӧ сәр ћ'име незикиһәвбуна ћ'әму сньфа у к'омед сосиалие, wәкәћәвтийа ћ'әму млəт у щмаә'тайә йуристие v фактие, ћәвр'ашӧхӧлкьрьна wанә братие, т'әвавәтийа мәрьвайә т'әриqиейә т'әзә — щмаә'та советие — пешда ћатийә.

Әw мәхлуqәтийа т'әшкилдари, идеати у фә'мдарийа хәбатчийа—wәт'әнћ'ьз у интернасионалистайә бльндә.

Әw мәхлуqәтийа ӧсанә, закона ә'мре к'ижане хәмхӧрийа гьшканә бона хwәшбәхтийа ћәр йәки у хәмхӧрийа ћәр йәкийә бона хwәшбәхтийа гьшка.

Әw мәхлуqәтийа демократиа ә'йнсийә, система к'ижанейә сәйасәтие бь к'әрдари сәрәкваникьрьна ћ'әму шӧхӧлед мәхлуqәтие, дћа v дћа бь актизи т'әвгәлийа хәбатчийа ә'мре дәwләтеда, т'әвгредана әхтийари у азайед бажарванайә р'еал бь борщдари у щабдарийа wанр'а бәр мәхлуqәтие дьдә бекофкьрьне.

Мәхлуqәтийа сосиалистиейә пешдачуйи этапа закончаптиейә ль сәр р'йа бәрбь комунизме.

Мәрәме дәwләта советиейи ћәри бльнд чекьрьна мәхлуqәтийа комунистиейә бесньфә, к'ижанеда хwәсәрәкваникьрьна мәхлуqәтиейә комунистие we

пешда həр'ə. Пьрсданинед дəwлəта сосиалистиейə h'əмщмаə'тиейə сəрəкəнə: сазкьрьна база комунизмейə материалие—техникие, т'амкьрьна hələqəтиед сосиалистиейə мəхлуqəтие у вəгöhастьна wан чаwа hələqəтиед комунистие. г'арбийəткьрьна мəрьве мəхлуqəтийа комунистие, бльндкьрьна дəрəща ə'мре хəбатчиайə материалие у културие, бехофкьрьна беqəзийабуна wəлет, к'омəкдарийа мəh'кəмкьрьна ə'длайе у пешдабьрьна həвр'ашöхöлкьрьна орт'əмлəтие.

Щмаə'та советие,

кö бь идеаед комунизма öлмива те сəрəкваникьрьне у традисиаед хwəйə р'еволйусионр'а амьн дьминə,

кö сəр дəстанинед сосиализмейə сосиал—экономикие у сəйасəтиейə мəзьн h'им дьбə,

кö дьщə'динə демократиа сосиалистие дhа пешда бьбə,

кö h'əсаб hьлтинə h'але Т'Р'СС орт'əмлəтие чаwа п'ара система сосиализмейə h'əмдьнйаейə нəбашqəкьри у щабдарийа хwəйə интернасионал фə'м дькə,

кö хwəй дькə пəйhəвhатьна идеа у принсипед Конститусиа советиейə пешьнə сала 1918-а, Конститусиа Т'Р'СС сала 1924-а у Конститусиа Т'Р'СС сала 1936-а,

h'имед qəйде мəхлуqəтие у сəйасəтийа Т'Р'СС т'əстиq дькə, əхтийари, азайи у борщдарнед бажарвана, принсипед т'əшкилкьрьн у арманщед дəwлəта сосиалистиейə h'əмщмаə'тие к'ьвш дькə у wана ве Конститусиаеда ə'лам дькə.

I. Һ'ИМЕ QƏЙДЕ МƏХЛУQƏТИЙА Т'Р'СС У СƏЙАСƏТИЙА WЕ

СƏРЕ 1.

СИСТЕМА СƏЙАСƏТИЕ

Мqала 1. Т'фаqа Р'еспубликаед Советиейə Сосиалистие дəwлəта сосиалистиейə h'əмщмаə'тиейə, йа кö хwəстьн у к'ара п'ала, гöндийа у интелигенсиае, хəбатчиед h'əму млəт у щмаə'тед wəлет диhар дькə.

Мqала 2. Т'Р'СС-да т'əмамийа диwане дəсте щмаə'теданə.

Щмаə'т диwана дəwлəте бь дəсти советед депутатед щмаə'тие дьдə миасəркьрьне, ед кӧ һ'име Т'Р'СС сəйасəтие т'əшкил дькьн.

Һ'əму органед дəwлəтейə майин бьн контролийа советед депутатед щмаə'тиеданьн у бəр wан һ'əсабдарьн.

Мqала 3. Т'əшкилкьрьн у шӧхӧлванийа дəwлəта советие тенə чекьрьне анəгори принсипед сентрализма демократие: бжартьна һ'əму органед диwана дəwлəте жь жерва һ'əтани жоре, һ'əсабдайина wан бəр щмаə'те, борщдарбуна qраред органед жоре бона органед жере. Сентрализма демократие сəрəкваникьрьна йəкти бь инисиатив у активийа ə'франдариейə щийада пешдаһати, щабдарийа һəр органəкə дəwлəте у нəвса qӧльхбьрр'а бона шӧхӧле спарти дьдə гредане.

Мqала 4. Дəwлəта советие, һ'əму органед wе сəр һ'име законтийа сосиалистие шӧхӧл дькьн, хwəйкьрьна изнqəйдəтие, к'ара мəхлуqəтие, əхтийари у азайед бажарвана дьдьнə бехофкьрьне.

Т'əшкилəтед дəwлəте у мəхлуqəтие, нəвсед qӧльхбьр борщдарьн Конститусиа Т'Р'СС у законед советие хwəйкьн.

Мqала 5. Пьрсед ə'мре дəwлəтейə дһа фəрз пешда тенə к'ьшандьне бона ə'нə'нəкрьна һ'əмщмаə'тие, ӧса жи тенə данине бона дəнгдайина һ'əмщмаə'тие (р'ефрендуме).

Мqала 6. Qəwата мəхлуqəтийа советиейə сəрəкваникьр у р'енишандар, орт'ька системa wейə сəйасəтие, һ'əму т'əшкилəтед дəwлəте у мəхлуqəтие Партиа комунистиейə Т'фаqа Советиейə. ПКТ'С бона щмаə'тейə у qӧльхи щмаə'те дькə.

Партиа комунистие, кӧ бь ӧлме марк'систие-ленинниева һатийə сильһ'кьрьне, перспектива пешдачуйина мəхлуqəтиейə сəрəкə, р'йа сəйасəтийа Т'Р'СС һӧндӧр' у дəр к'ьвш дькə, сəрəквание шӧхӧлванийа щмаə'та советиейə саздариейə мəзьн дькə, характера планчаптие, бь ӧлми һ'имкьри дьдə шəр'к'арийа wейə бона алт'ьндарийа комунизме.

Һ'əму т'əшкилəтед партиае дь һ'ьдудед Конститусиа Т'Р'СС-да шӧхӧл дькьн.

Мqала 7. Т'фаqед п'ешəквание, Т'фаqа щаһьлайə

ленинниейә комунистиейә һ'әмт'фақие. т'әшкиләтед кооператив у мәхлуqәтиейә майин, анәгори пьрсданинед хwәйә qануннәме. т'әви сәрәкваникьрьна шо̄хо̄лед дәwләте v мәхлуqәтие. сафикьрьна пьрсед сәйасәтие, малһәбуние у сосиал-културие дьбьн.

Мqала 8. Колективед хәбате т'әви ә'нә'нәкьрьн у сафикьрьна шо̄хо̄лед дәwләте у мәхлуqәтие, планкьрьна дәранине у пешдабьрьна сосиалие, һазьркьрьн у щиwаркьрьна кадра, ә'нә'нәкьрьн v сафикьрьна пьрсед сәрәкваникьрьна дәстчехана v идара, п'аккьрьна qәwлед хәбате v дәбе, хәбтандьна wан мәщала дьбьн, ко̄ бона пешдабьрьна дәранине, о̄са жи бона мьк'анед сосиал-културие у пәсандьна материалие һатьнә к'ьвшкьрьне.

Колективед хәбате ләща сосиалистие пешда дьбьн, к'омәке дьдьнә бәлакьрьна мет'одед хәбатейә пеш, мәһ'кәмкьрьна диссиплина хәбате, о̄звед хwә бь р'о̄һ'е морала комунистие т'әрбийәт дькьн, хәмхо̄рие дьбьн дәрһәqа бльндкьрьна фә'мдарийа wанә сәйасәтие, култура у квалификасиа wанә професионалиеда.

Мqала 9. Р'йа пешдабьрьна система мәхлvqәтийа советиейә сәйасәтиейә һ'имли дһа фрәкьрьна демократиа сосиалистиейә: дһа бь фрәти т'әвгәлийа бажарвана дь сәрәкваникьрьна шо̄хо̄лед дәwләте v мәхлуqәтиеда, т'амкьрьна апарата дәwләте, бльндкьрьна активийа т'әшкиләтед мәхлvqәтие, qәwинкьрьна контролийа шмаә'тие, мәһ'кәмкьрьна һ'имед ә'мре дәwләте у мәхлуqәтиейи әхтийарие, фьрәкьрьна әшкәрәкьрьне, һәрт'ьм һ'әсабһьлдана фькра мәхлуqәтие.

СӘРЕ 2.

СИСТЕМА ЭКОНОМИКИЕ

Мqала 10. Мьлк'тийа ль сәр мәщалед дәранинейә сосиалистие бь щур'е мьлк'тийа дәwләте (һ'әмщмаә'тие) у колхозие-кооперативие һ'әсаб дьбә һ'име система Т'Р'СС экономикие.

Мьлк'е сосиалистиейә о̄са жи һәбуна т'әшкиләтед т'фақед п'ешәкване у мәхлvqәтиейә майин, ко̄ ла-

зьмн wанә бона миасәркьрьна пьрсданинед хwәйә qанунһәме.

Дәwләт мьлк'е сосиалистие хwәй дькә у qәwла дьдә сазкьрьне бона п'ьр'щаркьрьна wи.

Изна т'ӧ кәси т'ӧнә мьлк'е сосиалистие бьдә хәбьтандьне бь мәрәме дәwләмәндбуна хwә у мәрәмед к'арстәндьнейә майин.

Мqала 11. Мьлк'е дәwләте һәбуна т'әмамийә щмаә'та советиейә т'омәрийә, щур'е мьлк'е сосиалистиейи һ'имли.

Мьлк'е дәwләтейә мәхсусьн: хwәли, бьнә'рде wе, ав, мешә. Дәсте дәwләтеданьн мәнҹалед дәранинейә һ'имли сәнайе, чекьрьне у малһәбуна гӧндитиеда, мәщалед транспорте у п'әвгредане, банк, һәбуна дәстчеханед к'ьр'инфротане, комунал у ед майин, кӧ жь алие дәwләтеда һатьнә т'әшкилкьрьне, фонда бажарайә авайед жийинейә һ'имли, ӧса жи һәбуна майин, кӧ лазьмә бона миасәркьрьна пьрсданинед дәwләте.

Мqала 12. Мьлк'е колхоза у т'әшкиләтед кооперативә майин, йәктиед wан һ'әсаб дьбьн мәщалед дәранине у әw һәбуна майин, кӧ лазьми wанә бона миасәркьрьна пьрсданинед хwәйә qанунһәме.

Хwәлийа кӧ дәсте колхозаданә, дьдьнә wан бона беһәq у беwә'дә бьднә хәбтандьне.

Дәwләт к'омәке дьдә пешдабьрьна мьлк'е колхозие-кооператив у незиккьрьна wи бь мьлк'е дәwләтер'а.

Колхоз, ӧса жи хwәлихәбтандчиед майин, борщдарьн хwәлие бь к'ардари бьднә хәбате, бь хәмхӧри бәрбьр'и wе бьн, әк'ндайинна wе бьднә бльндкьрьне.

Мqала 13. Qазанща хәбате һ'әсаб дьбә һ'име мьлк'е бажарванед Т'Р'СС нәвсе. Дькарьн бьк'әвьнә нава мьлк'е нәвсе әшийаед навмале, хәрщкьрьна нәвсе, һесабуне у малһәбуна малейә к'омәкдар, авайе жийине у һевшандьнед хәбате. Мьлк'е бажарванайи нәвсе у әхтийарийа мират'хӧрийа wи жь алие дәwләтеда тенә хwәйкьрьне.

Бона хәбтандьне дькарьн бьн qоле бажарванада бьн әw хwәли, кӧ бь qәйде законейи к'ьвшкьри дьдьн бона пешдабьрьна малһәбуна к'омәкдар (wе р'әqәмеда хwәйкьрьна һ'әйwанәт у тәйрәда), бона баг'бешәркьрьне у п'ьнщар'бещәркьрьне, ӧса жи бона чекьрьна авайед жийинейә индивидуал. Бажарван

т'әмами һьлдана хәбата физикиейә гьран сәр һ'име бь комплек'си механизасиакьрьн у автоматизасиакьрьна просесед дәранине һ'әму ч'ьqлед малһәбуна щмаә'тиеда.

Мqала 22. Т'Р'СС-да програма wе йәке бәрк' те миасәркьрьне. wәки хәбата малһәбуна гōндитие бькнә щур'әки хәбата индустриал: wаргед гōндада т'ор'а ндаред хwәндьна щмаә'тие, култураe, саг'ләмихwәйкьрьне, к'ьр'инфротане у хōрәке мәхлуqәтие, хьзмәткьрьна дәбе у малһәбуна комунал бе фрәкьрьне; гōнда бькнә аванед шенкьри.

Мqала 23. Сәр һ'име зедәбуна дәранинтийа хәбате дәwләт курса бльндкьрьна дәрәша һәqийаткьрьна хәбате, к'ара хәбатчиайә р'еал бәрк' миасәр дькә.

Бона дһа т'ам р'азикьрьна р'әwашед мәрьвед советие фондед хәрщкьрьнейә мәхлуqәтие тенә сазкьрьне. Дәwләт бь т'әвгәлийа т'әшкиләтед мәхлуqәтие у колективед хәбатейә фрә зедәбун у бь һәqи п'арәвәкьрьна wан фонда дьдә бехофкьрьне.

Мqала 24. Т'Р'СС-да системед саг'ләмихwәйкьрьне, бехофкьрьна сосиалие, к'ьр'инфротане у хōрәке мәхлуqәтие, хьзмәткьрьна дәбе у малһәбуна комуналә дәwләте дьхәбьтьн у пешда дьчьн.

Дәwләт шōхōлванийа т'әшкиләтед кооператив у мәхлуqәтиейә майин һ'әму дәрәщед хьзмәткьрьна биәлийада дьпәсьнә. Әw к'омәке дьдә пещдабьрьна култура физикие у спортейә массайи.

Мqала 25. Т'Р'СС-да система хwәндьна щмаә'тиейә йәкти һәйә у те т'амкьрьне. к'ижан һазьрбуна бажарванайә хwәндьна т'омәри у професионал бехоф дькә, qōльхи т'әрбийәткьрьна щаһьлайә комунистие, пешдачуйина wанә р'ōһ'ание у физикие дькә, wана һазьр дькә бона хәбате у шōхōлванийа мәхлуqәтие.

Мqала 26. Анәгори р'әwашед мәхлуqәтие дәwләт пешдабьрьна ōлм у һазьркьрьна кадред ōлмийә планчапти дьдә бехофкьрьне. р'ьк'ьнкьрьна р'езултатед легәр'инед ōлми нава малһәбуна щмаә'тие у дәрәщед ә'мрә майинда дьдә т'әшкилкьрьне.

Мqала 27. Дәwләт хәмхōрие дьбә дәрһәqа хwәйкьрьн, п'ьр'щаркьрьн у бь фрәти хәбтандьна qимәтиед р'ōһ'ание бона т'әрбийәткьрьна мәрьвед сове-

йэктийа у т'эшкилэтед майинэ малһэбуниер'а. Wер'а т'эвайи һ'эсабкьрьна малһэбуние, к'ар, хwэqимэти, мэщал у стимулед экономикиейэ майин бь активи тенэ хэбтандьне.

Мqала 17. Т'Р'СС-да, анэгори законе, изне дьдьн шöхöлванийа хэбатейэ индивидуал дь дэрэща дэраннед малдачекьрьне— сьнэ'тк арие, малһэбуна гöндитие, хьзмэткьрьна бнэлиайэ дэбеда öса жи щур ед шöхöлванийа майин, кö т'эк-т'эне сэр хэбата бажарвана у нэфэре мала wанэ нэвсе һ'им дьбьн. Дэwлэт шöхöлванийа хэбатейэ индивидуал qэйдэ дькэ, хэбтандьна wе бона к'ара мэхлуqэтие бехоф дькэ.

Мqала 18. Бона к'ара сьлсьлэтед нһа у пашwэхтие Т'Р'СС-да мэшалед лазьм тенэ qэбулкьрьне бона хwэйкьрьн у бь öлми һ'имкьри, р'асионали хэбьтандьна хwэлие у бьнэ'рде wе, р'есурсед аве, дьнйа һешнайе у һ'эйwанэт, бона хwэйкьрьна т'эмьзайа һэwе у аве, бехофкьрьна вэдэранина дэwлэмэндтиед т'эбийэте у п'аккьрьна qэwлед дор-бэре мерьв.

СЭРЕ 3.

ПЕШДАЧУЙИНА СОСИАЛИЕ У КУЛТУРА

Мqала 19. Т'фаqа п'ала, гöндийа у интелигенсиаейэ нэт'эр'ьбанди һ'эсаб дьбэ һ'име Т'Р'СС сосиалие.

Дэwлэт к'омэке дьдэ qэwинкьрьна йэкшьветийа мэхлуqэтиейэ сосиалие— һьлдана шöдатиед сьнфие, wан фьрqиед бэрбьч'э'в, кö орт'а бажер у гöнд, хэбата фькре у физикиеда һэнэ, к'омэке дьдэ бь һэрали пешдачуйин у незикиһэвбуна һ'эму млэт у шмаэ'тед Т'Р'СС.

Мqала 20. Анэгори идеала комунистиейэ "Пешдачуйина һэр йэкийэ аза qэwле пешдачуйина гьшкайэ азайэ" дэwлэт мэрэме хwэ һ'эсаб дькэ фьрэкьрьна мэшалед реал бона бажарван qэwатед хwэйэ э'франдарие, жеһатьи у мэ'рифэта хwэ бьднэ хэбтандьне, бона бь һэрали пешдачуйина нэвсе.

Мqала 21. Дэwлэт хэмхöрие дьбэ дэрһаqа п'аккьрьна qэwл у хwэйкьрьна хэбате, бь öлми т'эшкилкьрьна wеда, сэба кöрткьрьн, ле пашwэхтиеда бь

борщдарьн хwәлийа кö данә wан бь р'асионали бьдьнә хәбате. Дәwләт у колхоз к'омәке дьдьнә бажарвана бона хәбтандьна малһәбуна хwәйә к'омәкдар.

Әw һәбун, кö йа бажарванайә нәвсейә, йане алне wанда те хәбтандьне, готи нәбә мәщала стәндьна к'ара безәһ'мәт, нәе хәбтандьне бона зийане бьгьһиньнә к'ара мәхлуqәтие.

Мqала 14. Канийа зедәбуна дәwләмәндтийа мәхлуqәтие, һ'алхwәшбуна щмаә'те у һәр мәрьвәки советие хәбата мәрьвед советиейә жь эк'сплуатасиакьрьне азабуйә.

Анәгори принсипа сосиализме „Жь һәр йәки — анәгори жеһатьна wи, һәр йәкир'а—анәгори хәбате" дәwләт сәр чапа хәбате у хәрщкьрьне контролие миасәр дькә. Әw чапа хәрще wан к'ара к'ьвш дькә, жь к'ижана готи хәрщ бе стәндьне.

Хәбата мәхлуqәтиейә к'ардар у р'езултатед we щие мерьв нава мәхлуqәтиеда дьдьнә qраркьрьне. Дәwләт, кö стимулед материалие v моралие һәвр'а дьдә гредане, т'әзәвантие, бәрбьр'нбуна ә'франдар бәрбь хәбате дьпәсьнә, к'омәке дьдә, wәки хәбат бьбә р'әwаща һәр мәрьвәки советиейә жийинейә пешьн.

Мqала 15. Wәхте сосиализме мәрәме дәранина мәхлуqәтиейи һәри бльнд дһа т'ам р'азикьрьна р'әwащед мәрьвайә материалие у р'öһ'аниейә, кö һәрт'ьм зедә дьбьн.

Дәwләт, кö сәр активийа хәбатчиайә ә'франдарие, ләща сосиалистие, дәстанинед прогреса öлм—техникие һ'им дьбә, щур'ә у мет'одед сәрәкваникьрьна экономикае дьдә т'амкьрьне, зедәбуна дәранинтийа хәбате, бльндкьрьна к'ардарийа дәранине у башбуна хәбате, пешдабьрьна малһәбуна щмаә'тиейә динамик, планчап у пропорсионал дьдә бехофкьрьне.

Мqала 16. Экономика Т'Р'СС һ'эсаб дьбә комплек'са малһәбуна щмаәтиейә йәкти, к'ижан территориа wәлетда п'әму хәләqед дәранина мәхлуqәтие, п'арәвәкьрьне п'әвгöһастьне дькә нава хwә.

Сәрәкваникьрьна экономикае те миасәркьрьне сәр һ'име планед пешдабьрьна экономикие v сосиалиейә дәwләте, бь һ'эсабһьлдана принсипед ч'ьqла у территориал, һәвр'агредана сәрәкваникьрьна мәрк'әзкьри бь хwәхwәти у инисиатива дәстчехана,

тиейә моралие у эст'етикие, бльндкьрьна дәрәща wанә културие.

Т'Р'СС-да пешдабьрьна искуства професионал у ә'франдьна щмаә'тиейә бәдәwәтие бь һәр тәһәри те пәсңандьне.

СӘРЕ 4.

СӘЙАСӘТИЙА ДӘР

Мqала 28. Т'Р'СС сәйасәтийа лениниейә ә'длайе бәрк' дәрбаз дькә, пешда те бона мәһ'кәмкьрьна бе-qәзийабуна щмаә'та у һәвр'ашӧхӧлкьрьна орт'әмләтиейә фрә.

Сәйасәтийа Т'Р'СС дәр вәр'екьрийә бона бехофкьрьна qәwлед орт'әмләтиейә баш сәба чекьрьна комунизме ль Т'Р'СС, xwәйкьрьна к'ара Т'фаqа Советиейә дәwләте, мәһ'кәмкьрьна т'ә'биед сосиализма һ'әмдьнйае, xwәйкьрьна шәр'к'арийа щмаә'та сәба азакьрьна мләтие v прогреса сосиалие, пешигьртьна шәр'ед агресив, дәстанина сильһ'данина т'ам у т'омәри у бәрк' миасәркьрьна принсипа һәйәтийа дәwләтайә ә'дьли, кӧ qәйдед wанә сосиалие башqә-башqәнә.

Т'Р'СС-да пропагандакьрьна шер' те qәдәхәкьрьне.

Мqала 29. Һәләqәтиед Т'Р'СС бь дәwләтед майинр'а тенә чекьрьне сәр һ'име xwәйкьрьна принсипед wәкәһәвтийа суверен: т'әвайи инк'аркьрьна хәбьтандьна qәwате йане гәфхарьна бь qәwате: нәт'әр'ьбандьна һ'ьдуда: т'амтийа дәwләтайә териториал; бь ә'дьли qәйдәкьрьна һ'ӧщәта: т'әнәбуна шӧхӧлед һәвә һӧндӧр': qәдьргьртьна әхтийариед мерьв у азайед һ'имли: изнанәгориһәвтийа щмаә'та у әхтийарийа wанә qраркьрьна бәхте xwә: һәвр'ашӧхӧлкьрьна дәwләта: бь борщнаси qәдандьна wан борщдарийа, кӧ жь принсип у нормаед әхтийарийа орт'әмләтиейә һ'әмнаскьри у жь wан пәйманед орт'әмләтие пешда тен, кӧ Т'Р'СС гредانә.

Мqала 30. Т'фаqа Советие, чаwа п'арәкә система сосиализма һ'әмдьнйае, т'фаqдарийа сосиалистие достие у һәвр'ашӧхӧлкьрьне, алиһәвкьрьна һәвалтие бь wәлатед сосиализмер'а пешда дьбә у qәwин дькә сәр һ'име принсипа интернасионализма сосиа-

у млəтие, öса жи һəр пропагандакьрьнəкə четьртийа р'асане йане млəтие, дьжмьнайе йане алчахкьрьне бь законе тенə щəзакьрьне.

Мqала 37. Бона бажарванед wəлатед дəрəкə у wан нəвса, кö бажарвантийа wан т'öнə, Т'Р'СС-да əхтийари у азайед бь законе тер'адити тенə к'əфилкьрьне, wе р'əqəмеда əхтийарийа бəрбьр'нбуна бəрбь суде йане органед дəwлəтейə майин бона хwəйкьрьна əхтийариед хwəйə нəвсе, һəбуне, мале у əхтийариед майин.

Бажарванед wəлатед дəрəкə у нəвсед кö бажарвантийа wан т'öнə у к'нжан териториа Т'Р'СС-даньн борщдарьн qəдре Конститусиа Т'Р'СС бьгрьн у законед советие бьqəдиньн.

Мqала 38. Т'Р'СС əхтийарийа ст'арбуне дьдə wан мəрьвед wəлатед дəрəкə, пəй к'ижана дьк'əвьн бона хwəйкьрьна к'ара хəбатчийа у шöхöле ə'длайе, бона т'əвгəлийа т'əви һ'əжандьна р'еволйусион у млəтие-азадарие, бона шöхöлванийа мəхлуqəтие-сəйасəтие, öлми йане ə'франдариейə майинə прогресив.

СƏРЕ 7.

ƏХТИЙАРИ, АЗАЙИ У БОРЩДАРИЕД БАЖАРВАНЕД Т'Р'СС Һ'ИМЛИ

Мqала 39. Бажарванед Т'Р'СС хwəйе һ'əму əхтийари у азайед сосиал-экономикие, сəйасəтие у нəвсейə т'амьн, кö бь Конститусиа Т'Р'СС у законед советие һатьнə ə'ламкьрьне у к'əфилкьрьне. Qəйде сосиалистие фрəкьрьна əхтийари у азайа, һəрт'ьм п'аккьрьна qəwлед бажарванайə жийине дьдə бехофкьрьне анəгори qəдандьна програмед пешдабьрьна сосиал—экономикие у културие.

Жь алие бажарванада хəбтандьна əхтийарийа у азайа готи зийане нəгьһинə к'ара мəхлуqəтие у дəwлəте, əхтийариед бажарванед майин.

Мqала 40. Əхтийарийа бажарванед Т'Р'СС хəбате һəйə,— йане əхтийарийа стəндьна хəбата к'əфилкьри бь һəqийаткьрьна хəбатева анəгори чап у баш-

Һ'им у qәйде дәстанина бажарвантийа советие у ӧндакьрьна wе бь закона дәрһәqа бажарвантийа Т'Р'СС тенә к'ьвшкьрьне.

Бажарванед Т'Р'СС wәлатед дәрәкәда жь алие дәwләта советиеда тенә хwәйкьрьне у мqатилекьрьне.

Мqала 34. Бажарванед Т'Р'СС бәр законе wәкә һәвьн бей һ'әсабһьлдана ә'сле wан, һ'але wанн сосиалие у һәбуне, жь чь р'асаие у мләтинә, бей һ'әсабһьлдана qьсм, хwәндьн, змане wан, бәрбь-р'ибуна wан бәрбь дин, щур'ә у характера мжулбуне, wарге жийине у qәwлед майин.

Изнwәкәһәвтийа бажарванед Т'Р'СС һ'әму дәрәщед ә'мре экономикие, сәйасәтие, сосиалие у културиеда те бехофкьрьне.

Мqала 35. Т'Р'СС-да әхтийариед жьне у мер wәкә һәвьн.

Миасәркьрьна wан әхтийарийа те бехофкьрьне бь сайа wе йәке, wәки мәщалед wәкә мәщалед мера дьдьнә жьна бона дәстанина хwәндьне у һазьрбуна професионалие, дь дәрәща хәбатеда, дь дәрәща һәqйаткьрьна wе у хәбатеда пещдак'ьщандьнеда, дь дәрәща шӧхӧлванийа мәхлуqәтие—сәйасәтие у културиеда, ӧса жи бь сайа мәщалед мәхсус бона хwәйкьрьна хәбат у саг'ләмийа жьна; бь сазкьрьна qәwлед ӧсава, кӧ мәщале дьдьнә жьна, wәки хәбате у дайиктие уймиши һәв бькьн; бь хwәйкьрьна әхтийариева, бь материали у морали хwәйкьрьна дайиктие у зар'отиева, wе р'әqәмеда дайина отпускед һәqйаткьри у льготед майин бона жьнед һ'әмлә у дайика, бәрә-бәрә кӧрткьрьна wә'де хәбата wан жьна, кӧ зар'ед wанә бьч'ук һәнә.

Мqала 36. Әхтийариед бажарванед Т'Р'СС-йә р'аса у мләтед башqә-башqә wәкә һәвьн.

Миасәркьрьна wан әхтийарийа те бехофкьрьне бь сәйасәтийа һәрали пещдабьрьн у незикиһәвкьрьна һ'әму мләт у щмаә'тед Т'Р'СС, бь р'ӧһ'е wәт'әнһ'ьзийа советие у интернасионализма сосиалистие т'әрбийәткьрьна бажарвана, бь мәщала хәбьтандьна змане де у зманед щмаә'тед Т'Р'СС майин.

Һәр даһ'ьдудкьрьнәкә әхтийариайә р'астәнә йане нәр'астәнә, к'ьвшкьрьна сәрдәстиед бажарванайә р'астәнә йане нәр'астәнә сәр һ'име нишанед р'асаие

листие, бь активи т'эви интеграсиакьрьна экономикие у п'арэвэкьрьна хэбатейэ орт'эмлэтиейэ сосиалистие дьбэ.

СЭРЕ 5.

ХWЭЙКЬРЬНА WЭТ'ЭНЕ СОСИАЛИСТИЕ

Мqала 31. Хwэйкьрьна wэт'эне сосиалистие функсиакэ дэwлэтейэ һэрэ фэрзэ у һ'эсаб дьбэ шöхöле т'эмамийа щмаэ'те.

Бь мэрэме хwэйкьрьна дэстаниней сосиалистие, хэбата щмаэ'та советиейэ э'дьли, суверенитет у т'амтийа дэwлэтейэ териториал Qэwатед Т'Р'СС сильһ'кьри һатьнэ сазкьрьне у qöльхкьрьна эскэрией борщлийэ т'омэри һатийэ к'ьвшкьрьне.

Борще Qэwатед Т'Р'СС сильһ'кьри бэр щмаэ'те эwэ, wэки wэт'эне сосиалистие бь гöман хwэйкьн, һэрт'ьм һ'але һазьрайа шэр'ваниеда бьн, кö к'эфилтие бьдэ пер'а-пер'а дэрба щабдайине бьгьһиньнэ һэр агресорэки.

Мqала 32. Дэwлэт беqэзийабун у хwэйкьрьна wэлет дьдэ бехофкьрьне. Qэwатед Т'Р'СС сильһ'кьри бь һэр тьште лазьмва дьдэ р'азикьрьне.

Борщдариед органед дэwлэте- т'эшкилэтед мэхлуqэтие, нэвсед qöльхбьр у бажарвана дь дэрэща бехофкьрьна беqэзийабуна wэлет у мэһ'кэмкьрьна хwэйкьрьна wида бь законqарийа Т'фаqа Р'СС тенэ к'ьвшкьрьне.

II. ДЭWЛЭТ У НЭВС

СЭРЕ 6.

БАЖАРВАНТИЙА Т'Р'СС. ИЗНWЭКЭҺЭВТИЙА БАЖАРВАНА

Мqала 33. Т'Р'СС-да бажарвантийа т'фаqиейэ йэкти һатийэ к'ьвшкьрьне. Һэр бажарванэки р'еспублика т'фаqие һ'эсаб дьбэ бажарване Т'Р'СС.

буна we у жь we чапа минимал нә кемтьр, кӧ жь алие дәwләтеда һатийә к'ьвшкьрые,— we р'әqәмеда әхтийарийа wанә бжартьна п'ешәк. щур'е мжулбуне у хәбате анәгори нав, шә'рәзати, һазьрбуна професионалие, хwәндьне у бь һ'әсабһьлдана р'әwащед мәхлуqәтие.

Әw әхтийари бь система малһәбунейә сосиалистие, бь зедәбуна qәwатед мәхлуqәтиейә дәранинтиейә бәрк', бь һинбуна професионалә беһәq, бь бльндкьрьна квалификасиа хәбате у һинбуна п'ешәкед т'әзәва,бь пешдабьрьна система ориентасиа професионалие у шиwаркьрьна хәбатева те бехофкьрье.

Мqала 41. Әхтийарийа бажарванед Т'Р'СС һесабуне һәйә.

Әw әхтийари те бехофкьрье бь һ'әвтийа хәбатейә жь 41 сәһ'әта нәзедәтьр бона п'ала у qӧльхчийа, р'ожа хәбатейә кӧрткьрива бона шергә професиа у дәранина, бь wә'де хәбата шәвейә кӧртва; бь дайина отпускед һәрсаләйә һәqийаткьри, р'ожед һәр һ'әвтейә һесабунева. ӧса жи бь фрәкьрьна т'ор'а идаред култур—р'онкайе у саг'ләмиханава, бь пешдабьрьна спорта массайи, култура физикие у туризмева; сазкьрьна qәwлед башва бона һесабуна щие жийинеда у qәwлед бь р'асионали хәбтандьна wә'де азайә майинва.

Wә'де хәбат у һесабуна колхозвана жь алие колхозада те qәйдәкьрье.

Мqала 42. Әхтийарийа бажарванед Т'Р'СС хwәйкьрьна саг'ләмие һәйә.

Әw әхтийари те бехофкьрье бь we к'омәкдарийа дохтрейә беһәqә башва, кӧ жь алие идаред саг'ләмихwәйкьрьнейә дәwләтеда дьдьн: бь фрәкьрьна т'ор'а идаред бона qәнщкьрьн у мәһ'кәмкьрьна саг'ләмийа бажарванава: бь пешдабьрьн у т'амкьрьна техника беqәзийабуне у санитариа дәранинева; бь миасәркьрьна мәшалед профилактикә фрәва; бь мәшалед саг'ләмкьрьна дор-бәрава; бь хәмхӧрийа мәхсусва бона саг'ләмийа сьлсьләта кӧ дьгьһижә, we р'әqәмеда qәдәхәкьрьна хәбата зар'а, кӧ хwәндьн у т'әрбийәткьрьна wанә хәбатер'а нае гредане; бь фрәкьрьна изгәр'иед ӧлмива, кӧ вәр'екьринә бона пешигьртьн у кемкьрьна нәхwәшийа, бона бехофкьрьна ә'мре бажарванайи wә'дәдьрежи актив.

Mqала 43. Əхтийарийа бажарванед Т'Р'СС бехофкьрьна материалие həйə wəхтe калбун-пирбуне, нəхwəшие, öса жи wəхте т'ам йане hьнəки öндакьрьнə жеhатьна хwəйə хəбате у öндакьрьна хwəйкьр.

Əw əхтийари те к'əфилкьрьне бь бехофкьрьна п'ала, qöльхчийа у колхозванайə сосиалиева, бь ардьмиед бона öндакьрьна хəбатженəhатьна wə'лə-лива; бь wан пенсиава, кö жь h'əсабе дəwлəте у колхоза дьдьн бона йаш, сəqəтбуне у öндакьрьна хwəйкьр; бь щиwаркьрьна wан бажарвана сəр хəбате, кö hьнəки хəбатжеhатьна хwə öнда кьрьнə; бь we хəмхöриева, кö бəрбь бажарванед кал, пир у сəqəт нишан дьдьн; бь щур'ед бехофкьрьна сосиалиейə майинва.

Mqала 44. Əхтийарийа бажарванед Т'Р'СС авайе жийине həйə.

Əw əхтийари те бехофкьрьне бь пешдабьрьн у хwəйкьрьна фонда авайед жийинейə дəwлəте у мəхлуqəтиева, бь we алик'ариева, кö дьдьнə чекьрьна авайед жийинейə кооператив у индивидуал, бьн контролийа мəхлуqəтие бь həqи п'арəвəкьрьна мəзила жийинева, кö анəгори миасəркьрьна програма чекьрьна авайед жийинейə баш те кьрьне, öса жи бь həqе авайед жийине у хьзмəткьрьна комуналə нə бльндва. Бажарванед Т'Р'СС готи р'ьнд мьqатие авайед жийине бькьн, кö данə wан.

Mqала 45. Əхтийарийа бажарванед Т'Р'СС хwəндьне həйə.

Əw əхтийари те бехофкьрьне бь h'əму щур'ед хwəндьнейə беhəqва, бь миасəркьрьна хwəндьна щаhьлайə орт'əйə т'омəрийə борщлива, бь пешдабьрьна хwəндьна професионал-техникие, орт'əйə п'ешəкзание у бльндə фрəва сəр h'ние п'əвгьредана hинбуне бь ə'мр, дəранинер'а; бь пешдабьрьна хwəндьна дурəкə у эварева; бь we йəкева, wəки стипендиаед дəwлəте у льгота дьднə hинбуйа у хwəндк'ара; бь дайина к'т'ебед дəрсайə беhəqва; бь мəщала мəк'т'əбеда hинкьрьна бь змане дева;бь сазкьрьна qəwлава сəба хwəхwəhинбуне.

Mqала 46. Əхтийарийа бажарванед Т'Р'СС həйə дəстанинед културае бьднə хəбтандьне.

Əw əхтийари бь we йəкева те бехофкьрьне, wəки мəщала гьшка həйə насийа хwə бьднə wан qимə-

2 — 2400

тиед култураейә wәт'әние у h'әмдынйае, кӧ фондед дәwләте у мәхлуqәтиеда тенә хwәйкьрьне; бь пешдабьрьн у wәкәhәв щиwаркьрьна идаред култур-р'оникайева териториа wәлетда; бь пешдабьрьна дурдвтьноке у р'адиое, шӧхӧле нәшьркьрьна к'т'еба у преса периодик, бь т'ор'а к'т'ебханед беhәqва; бь фрәкьрьна п'әвгӧhастьна културие бь дәwләтед wәлатед дәрәкәр'а.

Мqала 47. Анәгори мәрәмед чекьрьна комунистие бона бажарванед Т'Р'СС азайа ә'франдарийа ӧлми, техникие у бәдәwәтие те к'әфилкьрьне. Әw те бехофкьрьне бь дhа фрәкьрьна изгәр'иед ӧлми. шӧхӧлванийа h'ӧнӧрванйе у р'асионализаториева, бь пешдачуйина литературае у искустваева. Дәwләт бона wе йәке qәwлед материалиейә лазьм сазькә, али hәвалтиед р'әзадьл у т'фаqед ә'франдарие дькә, р'ьк'ьнкьрьна пешданинед h'ӧнӧрванйе у р'асионализаторие нава малhәбуна щмаә'тие у дәрәщед ә'мрә майинда дьдә т'әшкилкьрьне.

Әхтийариед автора, h'ӧнӧрвана у р'асионализатора жь алие дәwләтеда тенә хwәйкьрьне.

Мqала 48. Әхтийарийа бажарванед Т'Р'СС hәйә т'әви сәрәкваникьрьна шӧхӧлед дәwләте у мәхлуqәтие, ә'нә'нәкьрьн у qәбулкьрьна wан закона у qрара бьн, кӧ к'әмала wанә h'әмдәwләте у щи hәйә.

Әw әхтийари те бехофкьрьне бь wе мәщалева, кӧ дькарьн бьбьжерьн у бенә бжартьне советед депутатед щмаә'тие у органед дәwләтейә бжартьнейә майинда, т'әви ә'нә'нәкьрьн у дәнгдайина h'әмщмаә'тие, контролийа щмаә'тие, хәбата органед дәwләте, т'әшкиләтед мәхлуqәтие у органед хwәшӧхӧлкьрьна мәхлуqәтие, щватед колективед хәбате у ль щие жийине бьн.

Мqала 49. Әхтийарийа hәр бажарванәки Т'Р'СС hәйә бәр органед дәwләте у т'әшкиләтед мәхлуqәтие пешданина бькә дәрhәqа п'аккьрьна шӧхӧлванийа wанда, кемасиед хәбате критик бькә.

Нәвсед qӧльхбьр борщдарьн нава wә'де к'ьвщкьрида пешданин у ә'рзед бажарвана ә'нә'нәкьн, щаба wан бьдьн у мәщалед лазьм бьә'фриньн.

Пәйк'әтьна бона критиккьрьне те qәдәхәкьрьне. Wан нәвса гази бәр щабдарие дькьн, ед кӧ бона критиккьрьне пәй мәрийа дьк'әвьн.

Mqала 50. Анәгори к'ара щмаә'те у бь мәрәме мәh'кәмкьрьн у пешдабьрьна qәйде сосиалистие бона бажарванед Т'Р'СС азайед хәбәре, пресе, щвата, митинга, мәш у демонстрасиаед ль соqаqа тенә к'әфилкьрьне.

Миасәркьрьна wан азайед сәйасәтие бь wе йәке те бехофкьрьне, wәки авайед мәхлуqәтне, соqаqа у мәйдана дьдьнә хәбатчийа у т'әшкиләтед wан, бь бәлакьрьна информасиаейә фрәва, бь мәщала хәбьтандьна пресе, дурдитьноке у р'адиоева.

Mqала 51. Анәгори мәрәмед чекьрьна комунистие әхтийарийа бажарванед Т'Р'СС hәйә т'әшкиләтед мәхлуqәтиеда бьгьhижнә hәв, кӧ к'омәке дьдьнә пешдабьрьна активийа сәйасәтие у хwәә'франдьне, р'азикьрьна h'әwаск'ариед wанә п'ьр'щур'ә.

Бона т'әшкиләтед мәхлуqәтие qәwл тенә к'әфилкьрьне, wәки әwана пьрсданиней хwәйә qануннәме бь ачьхи бьqәдиньн.

Mqала 52. Бона бажарванед Т'Р'СС азайа исафе те к'әфилкьрьне, йане әхтийарийа h'әбандьна hәр динәки йане жи т'ӧ динәки нәh'әбиньн, ә'бабәтиед дин дәрбазкьн йане пропаганда ат'еистие бькьн. Р'уе h'әбандьнед динда пешдаанина дьжмьнайе у ә'йнате те qәдәхәкьрьне.

Т'Р'СС-да дер жь дәwләте hатийә башqәкьрьне у мәк'т'әб — жь дере.

Mqала 53. Мал жь алие дәwләтеда те хwәйкьрьне.

Зәwащ-меркьрьн бь qайилбуна жьн у мерә р'әзадьлийә; әхтийарнед мер у жьне hәләqәтиед маледа wәкәhәвьн.

Дәwләт хәмхӧрие дьбә дәрhәqа маледа бь р'йа сазкьрьн у пешдабьрьна т'ор'а идаред зар'айә фрә, т'әшкилкьрьн у т'амкьрьна хьзмәткьрьна дәбе у хӧрәке мәхлуqәтие, бь wе йәкева, wәки ардьмийа дьдә wәхте зар'о дьбә, ардьми у льгота дьдә малед п'ьр'әwләд, ӧса жи щур'ед ардьми у к'омәкдариейә майин дьдә мале.

Mqала 54. Бона бажарванед Т'Р'СС дәстпенәк'әтьна нәвсе те к'әфилкьрьне. Т'ӧ кәсәк нькарә бь щур'әки майин бе гьртьне бей qрара суде йане санксиа прокурор.

Mqала 55. Бона бажарванед Т'Р'СС дәстпенәк'әтьна авайе жийине те к'әфилкьрьне. Изна т'ӧ кәси

т'ӧнә бей h'име закони бьк'әвә аваӥе жиӥине мqабьли хwәстьна wан мәрийа, кӧ wьрда дьжин.

Мqала 56. Ә'мре бажарванайи нәвсе, сӧр'а нәмәньвисандьне, хәбәрданед т'еле у ә'ламәтиед телеграфие бь законе тенә хwәйкьрьне.

Мqала 57. Qәдьргьртьна нәвсе, хwәйкьрьна әхтийари у азайед бажарвана борще h'әму органед дәwләте, т'әщкиләтед мәхлуqәтие у нәвсед qӧльхбьрә.

Әхтийарийа бажарванед Т'Р'СС hәйә, гава мqабьли hӧрмәт у шане wан, ә'мр у саг'ләмийа wан, азайа нәвса wан у hәбуна wан хьраби hатийә кьрьне, жь алие судеда бенә хwәйкьрьне.

Мqала 58. Әхтийарийа бажарванед Т'Р'СС hәйә шькйат бькьн мqабьли кьрьнед нәвсед qӧльхбьр, органед дәwләте у мәхлуqәтие. Әw шькйат гoтн бь qәйдә у wә'де бь законе к'ьвшкьри бенә леньhер'андьне.

Дькарьн бь qәйде законе к'ьвшкьри судеда шькйате wан кьрьнед нәвсед qӧльхбьр бькьн, кӧ бь т'әрьбандьна законе, бь зедәкьрьна wәк'илдарийа hарьбандьна законе, бь зедәкьрьна wәк'илдарийа hатьнә кьрьне, к'ижан әхтийариед бажарвана дәдьнә даh'ьдудкьрьне.

Әхтийарийа бажарванед Т'Р'СС hәйә hәqе wе зийане бьстиньн, кӧ т'әшкиләтед дәwләте у мәхлуqәтие у ӧса жи нәвсед qӧльхбьр wәхте qәдандьна борще хwәйә р'әсми бь кьрьнед хwәйә безаконивә гиhандьнә бажарвана.

Мqала 59. Мнасәркьрьна әхтийарийа у азайа нае бащqәкьрьне жь qәдандьна борщдариед хwә жь алие бажарванда.

Бажарване Т'Р'СС борщдарә Конститусиа Т'Р'СС у законед советие хwәйкә, qәдре qанунед h'әмжийина сосиалистие бьгрә, наве бажарване Т'Р'СС-йи бльнд бь лайиqи хwәйкә.

Мqала 60. Борщ у шӧхӧле hәр бажарванәки Т'Р'СС-йә хәбатжеhатийи hӧрмәте әwә, wәки дь дәрәша шӧхӧлванийа мәхлуqәтиейә к'ардарда, кӧ әwи бжартийә, бь борщнаси бьхәбьтә, диссиплина хәбате хwәйкә. Хwәтадана жь хәбата мәхлуqәтиейә к'ардар нә анәгори принсипед мәхлуqәтийа сосиалистиейә.

Мqала 61. Бажарване Т'Р'СС борщдарә мьлк'е сосиалистие хwәйкә у мәh'кәмкә. Борще бажарване

Т'Р'СС-йә шәр'к'арне бькә мqабьли дьзин у дерскьрьна һәбуна дәwләте у мәхлуqәтие, бь хәмхöри бәрбь һәбуна щмаә'те бьбә.

Нәвсед кö дәстдьрежайа мьлк'е сосиалистие дькьн, бь законе тенә щәзакьрьне.

Мqала 62. Бажарване Т'Р'СС борщдарә к'ара дәwләта советие хwәйкә, к'омәке бьдә мәһ'кәмкьрьна эорайи у qәдре wе.

Хwәйкьрьна wәт'әне сосиалистие борще һәр бажарванәки Т'Р'СС зийарәтийә.

Хайинтийа бәрбь wәт'ән гöнәк'арийа лапә гьранә бәр щмаә'те.

Мqала 63. Qöльхкьрьна әскәрие дь щергед Qәwатед Т'Р'СС сильһ'кьрида борще бажарванед советиейә һöрмәтлийә.

Мqала 64. Борще һәр бажарванәки Т'Р'СС-йә qәдре шане бажарванед майинә мләтие бьгрә, достийа мләт у щмаә'тед дәwләта советиейә п'ьр'млә бьдә мәһ'кәмкьрьне.

Мqала 65. Бажарване Т'Р'СС борщдарә qәдре әхтийари у к'ара нәвсед майинә закони бьгрә, кьрьнед әк'симәхлуqәтиер'а барьш нәбә, бь һәр тәһәри али хwәйкьрьна qәйде мәхлуqәтие бькә.

Мqала 66. Бажарванед Т'Р'СС борщдарьн хәмхöрбьн бона т'әрбийәткьрьна зар'а, wана һазьркьн сәба хәбата мәхлуqәтиейә к'ардар, wана мәзьнкьн чаwа әндамед мәхлуqәтийа сосиалистиейә лайиq. Әwләд борщдарьн дәрһәqа де—бавед хwәда бьфькьрьн у к'омәкдарие бьдинә wан.

Мqала 67. Бажарванед Т'Р'СС борщдарьн т'әбиййәте хwәйкьн, мqатие дәwләмәндтиед wе бькьн.

Мqала 68. Хәмхöрийа бона хwәйкьрьна һәйкәлед т'әриqи у qимәтиед културиейә майин борщ у борщдарийа бажарванед Т'Р'СС-йә.

Мqала 69. Борще бажарване Т'Р'СС интернасионалә к'омәке бьдә пешдабьрьна дости у һәвр'ашöхöлкьрьна бь щмаә'тед wәлатед майинр'а, хwәйкьрьн у мәһ'кәмкьрьна ә'длайа һ'әмт'омәри.

III. ЧЕКЬРЬНА Т'Р'СС МЛƏТИЕ—ДƏWЛƏТЕ

СƏРЕ 8.

Т' Р' С С ДƏWЛƏТА Т' ФАQИЕЙƏ

Мqала 70. Т'фаqа Р'еспубликаед Советиейə Сосиалистие дəwлəта т'фаqиейə йəктийə п'ьр'млəтə, кō hатийə сазкьрьне сəр h'име принсипа федерализма сосиалистие, сайа хwəqраркьрьна млəтайə аза у бь р'əзадьли йəкбуна Р'еспубликаед Советиейə Сосиалистиейə изнанəгорийəв.

Т'Р'СС йəктийа щмаə'та советиейə дəwлəте нишан дьдə, h'əму млəт у щмаə'та дьгьhинə həв бь мəрəме т'əвайи чекьрьна комунизме.

Мqала 71. Нава Т'фаqа Р'еспубликаед Советиейə Сосиалистиеда дьбьнə йəк:

Р'еспублика Урьсетейə Советиейə Сосиалистиейə Федератив,

Р'еспублика Советиейə Сосиалистиейə Украинае,

Р'еспублика Советиейə Сосиалистиейə Белорусиае,

Р'еспублика Советиейə Сосиалистиейə Узбекстане,

Р'еспублика Советиейə Сосиалистиейə Qазахстане,

Р'еспублика Советиейə Сосиалистиейə Гöрщстане,

Р'еспублика Советиейə Сосиалистиейə Адрбещане,

Р'еспублика Советиейə Сосиалистиейə Литвае,

Р'еспублика Советиейə Сосиалистиейə Молдавиае,

Р'еспублика Советиейə Сосиалистиейə Латвиае,

Р'еспублика Советиейə Сосиалистиейə Киргизиае,

Р'еспублика Советиейə Сосиалистиейə Тащикстане,

Р'еспублика Советиейə Сосиалистиейə Əрмəнистане,

Р'еспублика Советиейə Сосиалистиейə Т'урк'мениае,

Р'еспублика Советиейə Сосиалистиейə Эстониае.

Мqала 72. Əхтийарийа həр р'еспубликəкə т'фаqие

һəйə аза жь нава Т'Р'СС дəре.

Мqала 73. Бьн qоле Т'фаqа Р'еспубликаед Советиейə Сосналистиеданьн бь сəри органед wейə диwана дəwлəте у сəрəкваникърьнейə һəрə бльнд:

1) qəбулкьрьна р'еспубликаед т'əзə нава т'əшкила Т'Р'СС-да; т'əстиqкьрьна т'əшкилкьрьна р'еспубликаед автоном у марзед автономə т'əзə нава т'əшкила р'еспубликаед т'фаqиеда;

2) к'ьвшкьрьна һ'ьдудед Т'фаqа Р'СС дəwлəте у т'əстиqкьрьна гöһастьнед һ'ьдуда орт'а р'еспубликаед т'фаqиеда;

3) к'ьвшкьрьна һ'имед т'омəри ед т'əшкилкьрьн у шöхöлваннйа органед диwана дəwлəте у сəрəкваникьрьнейə р'еспубликие у ши;

4) бехофкьрьна йəктийа qəйдəкьрьна закондарие т'əмамийа територна Т'Р'СС-да, к'ьвшкьрьна һ'имед закондарийа Т'фаqа Р'СС у р'еспубликаед т'фаqие;

5) дəрбазкьрьна сəйасəтийа сосиал-экономикиейə йəкти, сəрəкваникьрьна экономика wəлет; к'ьвшкьрьна р'еед прогреса öлм-техникиейə һ'имли у мəщалед т'омəри бона бь р'асионали хəбтандьн у хwəйкьрьна р'есурсед т'əбийəте; һазьркьрьн у т'əстиqкьрьна планед пешдабьрьна Т'Р'СС экономикие у сосиалиейə дəwлəте, т'əстиqкьрьна һ'əсабдайина qəдандьна wан;

6) һазьркьрьн у т'əстиqкьрьна бйушеа Т'Р'СС дəwлəтейə йəкти, т'əстиqкьрьна һ'əсаблайина qəдандьна wе; сəрəкваникьрьна система дьрав у кредитайə йəкти; к'ьвшкьрьна wан хəрща у к'ара, кö бона һазьркьрьна бйушеа Т'Р'СС дəwлəте тенə стəндьне; к'ьвшкьрьна сəйасəтие дь дəрəща qимəта у һəqийаткьрьна хəбатеда;

7) сəрəкваникьрьна ч'ьqлед малһəбуна шмаə'тие, йəктийа у дəстчеханед бьн бандур'а һ'əмт'фаqиеда; сəрəкваникьрьна ч'ьqлед бьн бандур'а т'фаqие — р'еспубликиейə т'омəри;

8) пьрсед ə'длайе у шер', хwəйкьрьна суверенитета Т'Р'СС, хwəйкьрьна һ'ьдудед дəwлəте у територна wе, т'əшкилкьрьна хwəйкьрне, сəрəкваникьрьна Qəwатед Т'Р'СС сильһ'кьри;

9) бехофкьрьна беqəзийабуна дəwлəте;

10) wəк'илдарийа Т'Р'СС һəлəqəтиед орт'əмлəтиеда; п'əвгреданед Т'Р'СС дəwлəтед wəлатед дə-

рәкә у т'әшкиләтед орт'әмләтиер а: к'ьвшкьрьнә qәйде т'омәри у координасиакьрьна hәләqәтиед р'еспубликаед т'фаqие бь дәwләтед wәлатед дәрәкә у т'әшкиләтед орт'әмләтиер а; к'ьр'инфротана дәр у щур'ед шӧхӧлванийа экономикиейә дәрә майин сәр h'име монополиа дәwләте;

11) контролийа ль сәр qәдандьна Конститусиа Т'Р'СС у бехофкьрьна анәгорhәвбуна конститусиаед р'еспубликаед т'фаqие бь Конститусиа Т'Р'СС-р'а;

12) сафикьрьна пьрсед майин, кӧ к'әмала wанә h'әмт'фаqие hәйә.

Мqала 74. Qәwата законед Т'Р'СС териториа h'әму р'еспубликаед т'фаqиеда йәкә. Wәхте орт'а закона р'еспублика т'фаqие у закона h'әмт'фаqиеда щӧдати hәбә закона Т'Р'СС дәрбаз дьбә.

Мqала 75. Териториа Т'фаqа Р'еспубликаед Советиейә Сосиалистие йәкә у териториаед р'еспубликаед т'фаqие hьлдьдә нава хwә.

Суверенитета Т'Р'СС сәр т'әмамийа ториа wе те бәлакьрьне.

СӘРЕ 9.

Р'ЕСПУБЛИКА СОВЕТИЕЙӘ СОСИАЛИСТИЕЙӘ Т'ФАQИЕ

Мqала 76. Р'еспублика т'фаqие дәwләта советиейә сосиалистиейә суверенә, йа кӧ р'еспубликаед советиейә майинр'а т'әвайи нава Т'фаqа Р'еспубликаед Советиейә Сосиалистиеда бүйә йәк.

Жь wан говәка дәр, кӧ мqала Конститусиа Т'Р'СС 73-да hатьнә к'ьвшкьрьне, р'еспублика т'фаqие бь хwә сәр ториа хwә диwана дәwләте мнасәр дькә.

Конститусиа р'еспублика т'фаqие hәйә, йа кӧ анәгори Конститусиа Т'Р'СС-йә у хӧсусиед р'еспубликае h'әсаб hьлтинә.

Мqала 77. Р'еспублика т'фаqие Совета Т'Р'СС т'әwрәбльндда, Сәдртийа Совета Т'Р'СС т'әwрәбьльндда, h'ӧкӧмәта Т'Р'СС-да у органед Т'фаqа Р'СС майинда т'әви сафикьрьна wан пьрса дьбә, кӧ дьк'әвьнә бьн бандур'а Т'фаqа Р'СС.

Р'еспублика т'фаqие териториа xwəда бь комплек'си пешдабьрьна экономикие у сосиалие дьдə бехофкьрьне, али миасəркьрьна wəк'илдариед Т'фаqа Р'СС дькə ль сəр we териториае, qраред органед Т'Р'СС диwана дəwлəте у сəрəкваникьрьнейə һəрə бьльнд миасəр дькə.

Дь wан пьрсада, кӧ бьн бандур'а wеданьн, р'еспублика т'фаqие шӧхӧлванийа дəстчеханə, идарə у т'əшкилəтед бьн бандур'а т'фаqие координасиа дькə у контролие ле дькə.

Мqала 78. Териториа р'еспублика т'фаqие нькарə бе гӧһастьне бей qайилбуна we. Һ'ьдуд орт'а р'еспубликаед т'фаqиеда дькарьн бенə гӧһастьне бь һəвр'аqайилбуна р'еспубликаед анəгор, йа кӧ готи жь алие Т'фаqа Р'СС-да бе т'əстиqкьрьне.

Мqала 79. Р'еспублика т'фаqие п'арəвəкьрьна xwəйə сəр п'арwəлата, марза, округа, нəһ'ийа qрар дькə у пьрсед чекьрьна административие-териториалə майин сафи дькə.

Мqала 80. Əхтийарийа р'еспублика т'фаqие һəйə дəwлəтед wəлатед дəрəкəр'а бьк'əвə нава һəлəqəтийа, wанр'а пəймана гредə у wəк'илдариед дипломатие у консулие п'əвбьгӧһер'ə, т'əви шӧхӧлванийа т'əшкилəтед орт'əмлəтиебə.

Мqала 81. Əхтийариед р'еспубликаед т'фаqиейə суверен жь алие Т'фаqа Р'СС-да тенə xwəйкьрьне.

СƏРЕ 10.

Р'ЕСПУБЛИКА СОВЕТИЕЙƏ СОСИАЛИСТИЕЙƏ АВТОНОМ

Мqала 82. Р'еспублика автоном дьк'əвə нава т'əшкила р'еспублика т'фаqие.

Р'еспублика автоном жь говəка əхтийариед Т'фаqа Р'СС у р'еспублика т'фаqие дəр бь xwə wан пьрса сафи дькə, кӧ дьк'əвнə бьн бандур'а we.

Конститусиа р'еспублика автоном һəйə, кӧ анəгори Конститусиа Т'Р'СС у Конститусиа р'еспублика т'фаqиейə у хӧсусиед р'еспублика автоном һ'əсаб һьлтинə.

Мqала 83. Р'еспублика автоном анəгор бь дəсти органед Т'фаqа Р'СС у р'еспублика т'фаqиейə диwа-

на дәwләте у сәрәкваникърыней҃ә һәрә бльнд т'әви сафикърьна wан пьрса дьбә, кӧ дьк'әвнә бьн бандур'а Т'фаqа Р'СС у р'еспублика т'фаqие.

Р'еспублика автоном териториа хwәда бь комплек'си пешдабьрьна экономикие у сосиалие дьдә бехофкърьне, али мнасәркърьна wәк'илдариед Т'фаqа Р'СС у р'еспублика т'фаqие дькә ль сәр wә териториае; qраред органед Т'Р'СС у р'еспублика т'фаqиейә диwана дәwләте у сәрәкваникърьнейә һәрә бльнд мнасәр дькә.

Дь wан пьрсада, кӧ бьн бандур'а wеданьн, р'еспублика автоном шӧхӧлванийа дәстчеханә- идарә у т'әшкиләтед бьн бандур'а т'фаqие у р'еспубликие (ед р'еспублика т'фаqие) координасиа дькә у контролие ле дькә.

Мqала 84. Териториа р'еспублика автоном нькарә бе гӧһастьне бей qайилбуна wе.

Мqала 85. Нава т'әшкила Р'еспублика Урьсстейә Советиейә Сосиалистиейә Федеративданьн р'еспубликаед советиейә сосиалистиейә автономә Башкириае, Бурйат'иае, Даг'стане, Кабардино-Балкариае, Калмикиае, Карелиае, Комие, Мариае, Мордовиае, Шмал—Осет'иае, Т'ат'ариае, Тувае, Удмўртиае, Чечено-Ингушиае, Чувашиае, Йакутиае.

Нава т'әшкила Р'еспублика Советиейә Сосиалистиейә Узбекстанеданә Р'еспублика Советиейә Сосиалистиейә Автономә Каракалпакиае.

Нава т'әшкила Р'еспублика Советиейә Сосиалистиейә Гӧрщстанеданьн Р'еспубликаед Советиейә Сосиалистиейә Автономә Абхазиае у Ащариае.

Нава т'әшкила Р'еспублика Советиейә Сосиалистиейә Адрбещанеданә Р'еспублика Советиейә Сосиалистиейә Автономә Нахщеване.

СӘРЕ 11.

МАРЗА АВТОНОМ У ОКРУГА АВТОНОМ

Мqала 86. Марза автоном дьк'әвә нава т'әшкила р'еспублика т'фаqие йане п'арwәлет. Закона дәрһәqа марза автономда Совета р'еспублика т'фаqиейә т'әwрәбльнд qәбул дькә бь пешдадайина совета депутатед марза автономә шмаә'тие.

Mqala 87. Нава т'əшкила Р'еспублика Урьсетейə Советиейə Сосиалистиейə Федеративданьн марзед автономə Адигейе, Алт'айа Ч'йа, Щьhуда, Карачайа-Черк'езиае, Хакасае.

Нава т'əшкила Р'еспублика Советиейə Сосиалистиейə Гöрщстанеданə Марза Автономə Шəнуб-Осет'иае.

Нава т'əшкила Р'еспублика Советиейə Сосиалистиейə Адрбещанеданə Марза Автономə Qəрəбаг'а Ч'йа.

Нава т'əшкила Р'еспублика Советиейə Сосиалистиейə Тащикстанеданə Марза Автономə Бадахшана Ч'йа.

Mqала 88. Округа автоном дьк'əвə нава т'əшкила п'арwəлет йане марзе. Закона дəрhəqа округед автономда Совета р'еспублика т'фаqиейə т'əwрəбльнд qəбул дькə.

IV. СОВЕТЕД ДЕПУТАТЕД ЩМАƏ'ТИЕ У QƏЙДЕ БЖАРТЬНА WАН

СƏРЕ 12.

СИСТЕМ У ПРИНСИПЕД ШÖХÖЛВАНИЙА СОВЕТЕД ДЕПУТАТЕД ЩМАƏ'ТИЕ

Mqала 89. Советед депутатед щмаə'тие — Совета Т'Р'СС т'əwрəбльнд, советед р'еспубликаед т'фаqиейə т'əwрəбльнд, советед р'еспубликаед автономə т'əwрəбльнд, советед п'арwəлата, марзайə депутатед щмаə'тие, советед марзед автоном у округед автономə депутатед щмаə'тие, советед нəh'ийа, бажара, нəh'иед бажара, авана у гöндайə депутатед щмаə'тие— система органед диwана дəwлəтейə йəкти саздькьн.

Mqала 90. Wə'де wəк'илдариед Совета Т'Р'СС т'əwрəбльнд, советед р'еспубликаед т'фаqиейə т'əwрəбльнд у советед р'еспубликаед автономə т'əwрəбльнд пенщ салə.

Wə'де wəк'илдариед советед депутатед щмаə'тие; йə щи дöсалнивə.

Бжартьнед советед депутатед щмаә'тне тенә к'ьвшкьрьне нә дәрәнг дӧ мәһа бәри т'әмамбуна wә'де wәк'нлдарнед советед анәгор.

Мqала 91. Пьрсед һәрә фәрз, кӧ дьк'әвнә нава әхтнйарнйа советед депутатед щмаә'тиейә анәгор, сеснаед wанда тенә ә'нә'нәкьрьне у сафикьрьне.

Советед депутатед щмаә'тне комнснаед һәрт'ьмн дьбьжерьн, органед шӧхӧлкьр у һ'ӧкӧмкьр, ӧса жи органед майнн, кӧ бәр wан һ'әсабдарьн, саз дькьн.

Мqала 92. Советед депутатед щмаә'тне органед контролийа щмаә'тие т'әшкнл дькьн, ед кӧ контролийа дәwләте контролийа хәбатчиайә мәхлуqәтиер'а дьдьнә греданс ль дәстчехана, колхоза, идарә у т'әшкнләта.

Органед контролийа щмаә'тие контролие дькьн ль сәр qәдандьна план у пещданинед дәwләте; шәр'-к'арне дькьн мqабьлн т'әр бандьнед днссиплина дәwләте, дпһарбунед шнтне, бәрбьр'нбуна идарәтие бәрбь шӧхӧл, бемалхwетне у дерсбуне, волокитае у бйурократизме; к'омәке дьдьнә т'амкьрьна хәбата апарата дәwләте.

Мqала 93. Советед депутатед щмаә'тне бь хwә у бь дәсти wан органа, кӧ әw саз дькьн, сәрәкванне һ'әму ч'ьqлед чекьрьна дәwләте, малһәбуние у сосиал-културне дькьн, qрара qәбул дькьн, qәдандьна wан дьдьнә бехофкьрьне, контролийа qәдандьна qрара дьдьнә мнасәркьрьне.

Мqала 94. Шӧхӧлваннйа советед депутатед щьмаә'тне те чекьрьне сәр һ'нме бь колективи, аза, шӧхӧлвани ә'нә'нәкьрьн у сафикьрьна пьрса, әшкәрәтне, һ'әсабдайина органед шӧхӧлкьр у һ'ӧкӧмкьр, органед жь алие советада сазкьрийә майинә һәрт'ьмн бәр совета у бнәлнйа, т'әвгәлийа бажарванайә фрә т'әви хәбата wан.

Советед депутатед щмаә'тне у органед жь алие wанда сазкьри бь систематнки информаснае дьдьнә бнәлийа дәрһәqа хәбата хwә у qраред qәбулкьрида.

СӘРЕ 13.

СИСТЕМА БЖАРТЬНИЕ

Мqала 95. Бжартьнед депутатед һ'әму советайә депутатед щмаә'тне тенә дәрбазкьрьне сәр һ'име

əxтийарийа бжартынейə т'омəри, wəкəhəв у р'ас-тəнə, бь дəнгдайина хəwлəва.

Мqала 96. Бжартьнед депутата т'омəринə: əхтийарийа h'əму бажарванед Т'Р'СС, 18 салед к'ижа-йа т'əмам бунə, həйə бьбьжерьн v бенə бжартьне, хенжь wан нəвса, кӧ бь qəйде законейи к'ьвшкьри чаwа дин hатьнə паскьрьне.

Бажарване Т'Р'СС, 21 сале к'ижанı т'əмам бунə, дькарə бе бжартьне чаwа депутате Совета Т'Р'СС т'əwрəбльнд.

Мqала 97. Бжартьнед депутата wəкəhəвьн: həр бжарванəк дəнгəки wи həйə; h'əму бжарван сəр h'име wəкəhəв т əви бжартьна дьбьн.

Мqала 98 .Бжартьнед депутата р'астəнəнə: депутатед h'əму советед депутатед щмаə'тие хут жь алие бажарванада тенə бжартьне.

Мqала 99. Wəхте бжартьна депутата дəнгдайин хəwлəйə: нзьн т'ӧнə контролие ль сəр диhаркьрьна хwəстьна бжарвана бькьн.

Мqала 100. Əхтийарийа т'əшкилəтед Партиа комунистиейə Т'фаqа Советие, т'фаqед п'ешəкване, Т'фаqа щаhьлайə ленинейə комунистиейə h'əмт'фаqие, т'əшкилəтед кооператив у мəхлуqəтиейə майин, колективед хəбате у ӧса жи щватед qӧльхчиед əскəрие п'арəскəрада həйə кандидатед депутатие пешда бьдьн.

Бона бажарванед Т'Р'СС у т'əшкилəтед мəхлуqəтие ə'нə'нəкьрьна хəйсəте кандидатед депутатиейə сəйасəтие, шӧхӧлване у нəвсейə аза у həрали, ӧса жи əхтийарийа агитасиакьрьне щватада, пресаеда, пе дурдитьноке, р'адиое те к'əфилкьрьне.

Əw чьхар, кӧ дəрбазкьрьна бжартьнед советед депутатед щмаə'тиер'а гредайинə, бь h'əсабе дəwлəте тенə кьрьне.

Мqала 101. Бжартьнед депутатед советед депутатед щмаə'тие бь округед бжартьне тенə дəрбазкьрьне.

Бажарване Т'Р'СС, чаwа qанун, нькарə жь дӧ советед депутатед щмаə'тие зедəтьрда бе бжартьне.

Комисиаед бжартьние, ед кӧ жь wəк'илед т'əшкилəтед мəхлуqəтие у колективед хəбате у щватед qӧльхчиед əскəрие п'арəскəрада тенə т'əшкилкьрьне, дəрбазкьрьна бжартьнед совета дьдьнə бехофкьрьне,

Qəйде дəрбазкьрьна бжартьнед советед депутатед щмаəтие бь законед Т'фаqа Р'СС, р'еспубликаед т'фаqие у автонрм те к'ьвшкьрьне.

Мqала 102. Бжарван наказа дьдьнə депутатед хwə.

Советед депутатед щмаə'тиейə анəгор наказед бжарвана ə'нə'нə дькьн, wана h'əсаб hьлтиньн wəхте hазьркьрьна планед пешдабьрьна экономикие у сосиалие у hазьркьрьна бйуще, qəдандьна наказа тəшкил дькьн у дəрhəqа миасəркьрьна wанда бажарвана педьh'əсиньн.

С Ə Р Е 14.

Д Е П У Т А Т Е Щ М А Ə' Т И Е

Мqала 103. Депутат wəк'илед щмаə'тейə wəк'илдарьн советед депутатед щмаə'тиеда.

Депутат, кō т'əви хəбата совета дьбьн, пьрсед чекьрьна дəwлəте, малhəбуние у сосиал-културие сафи дькьн, qəдандьна qрарел совета дьдьнə т'əшкилкьрьне, контролие ль сəр хəбата органед дəwлəте, дəстчехана, идара у т'əшкилəта миасəр дькьн.

Депутат нава шōхōлваниа хwəда бь к'ара h'əмдəwлəте те сəрəкваникьрьне, р'əwанед бнəлнед округа бжартьние h'əсаб hьлтинə, дьщə'динə наказед бжарвана бьдə миасəркьрьне.

Мqала 104. Депутат wəхте миасəркьрьна wəк'илдариед хwə жь шōхōлванийа дəранине йане qōльхе нае бьр'ине.

Депутат wəхте сесиаед совете, ōса жи wə'де майин, кō бь законе тер'а hатьнə диτьне бона qəдандьна wəк'илдариед депутатие, жь qəдандьна борщдариед дəранине йане qōльхе те азакьрьне, щие хəбатейи həрт ьмила qазанща wийə орт'ə те хwəйкьрьне.

Мqала 105. Əхтийарийа депутат həйə пьрсйаркьрьне бьдə органед дəwлəте у нəвсед qōльхбьрə анəгор, ед кō борщдарьн сесиа советеда щаба пьрсйаркьрьне бьдьн.

Əхтийарийа депутат həйə бь пьрсед шōхōлванийа депутатиева бəрбьр'и h'əму органед дəwлəте у мəхлуqəтие, дəстчехана, идара, т'əшкилəта бьбə у т'əви ə нə'нəкьрьна пьрсед хwəйə пешлак'ьшанди бьбə. Сəрəкванед органед дəwлəте у мəхлуqəтие, дəст-

чехана .ндара у т'әшкиләтайә анәгор борщдарьн пер'а-пер'а депутат qәбулкьн у нава wә'де к'ьвшкьрида пешданинед wн ә'нә'нә бькьн.

Мqала 106. Бона депутат qәwл тенә бехофкьрыне сәба әw бемьнәт у к'ардар әхтийари у борщдарнед хwә мнасәркә.

Дәстпенәк'этьна депутата, ӧса жи к'әфилтнед шӧхӧлванийа депутатнейә майнн бь закона дәрhәqа статуса депутатада у бь актед Т'фаqа Р'СС, р'еспубликаед т'фаqне у автономә майнә закондарне тенә к'ьвшкьрьне.

Мqала 107. Депутат борщдарә дәрhәqа хәбата хwәда у хәбата советеда h'әсабдайнне бьдә бжарвана у ӧса жи wан колектива у т'әшкиләтед мәхлуqәтие, кӧ әw пешда к'ьшандьнә чаwа кандидате депутатие.

Депутате кӧ амьнайа бжарвана нәанийә серн, hәр wәхт дькарә пашда бе газикьрьне бь qрара п'ьр'анийа бжарвана — бь qәйдә бь законе к'ьвшкьри.

V. ОРГАНЕД Т'Р'СС ДИWАНА ДӘWЛӘТЕ У СӘРӘКВАНИКЬРЬНЕЙӘ hӘРӘ БЛЬНД

СӘРЕ 15.

СОВЕТА Т'Р'СС Т'ӘWРӘБЛЬНД

Мqала 108. Органа Т'Р'СС диwана дәwләтейә hәрә бльнд Совета Т'Р'СС т'әwрәбльндә.

Совета Т'Р'СС т'әwрәбльнд wәк'илдарә wан h'әму пьрса сафнкә, кӧ бь ве Конституснае кьрьнә нава әхтийарийа Т'фаqа Р'СС.

Qәбулкьрьна Конститусна Т'Р'СС, кьрьна гӧhастьна нава wеда: qәбулкьрьна р'еспубликаед т'әзә нава т'әшкила Т'Р'СС-да, т'әстиqкьрьна т'әшкилкьрьна р'еспубликаед автоном у марзед автономә т'әзә; т'әстиqкьрьна планед пешдабьрьна Т'Р'СС экономикие у сосиалиейә дәwләте, бйущеа Т'Р'СС дәwләте у h'әсабдайнед дәрhәqа qәдандьна wанда; т'әшкилкьрьна органед Т'фаqа Р'СС, кӧ бәр wе h'ә-

сабдарын, ћәр т'әне жь алие Совета Т'Р'СС т'әwрәбльндда тенә мнасәркьрьне.

Законед Т'Р'СС жь алие Совета Т'Р'СС т'әwрәбльнд йане дәнгдайина ћ'әмщмаә'тие (бь р'еферендуме), кӧ бь qрара Совета Т'Р'СС т'әwрәбльнд те дәрбазкьрьне, тенә qәбулкьрьне.

Мqала 109. Совета Т'Р'СС т'әwрәбльнд жь дӧ палата ћатийә т'әшкилкьрьне: Совета т'фаqе у Совета мләта.

Әхтийарнед палатед Совета Т'Р'СС т'әwрәбльнд wәкәћәвьн.

Мqала 110. Р'әqәма депутатед Совета т'фаqе у Совета мләта wәкәћәвә.

Совета т'фаqе бь округед бжартьнне те бжартьне, кӧ р'әqәма бнәлнед wан wәкәћәвә.

Совета мләта бь ве нормае те бжартьне: 32 депутат жь ћәр р'еспубликәкә т'фаqие, 11 депутат жь ћәр р'еспубликәкә автоном, 5 депутат жь ћәр марзәкә автоном у депутатәк жь ћәр округәкә автоном.

Совета т'фаqе у Совета мләта бь пешдаина комисиаед мандатие, кӧ жь алие wанда тенә бжартьне, qраре qәбул дькьн дәрћәqа наскьрьна wәк'илдарнед депутатада, ле wәхте т'әр'ьбандьна закондарийа бжартьна—дәрћәqа ћеч' наскьрьна бжартьнед депутатед башqәда.

Мqала 111. Ћәр палатәкә Совета Т'Р'СС т'әwрәбльнд сәдре палате у чар дәwсгьртиед wи дьбьжерә.

Сәдред Совета т'фаqе у Совета мләта сәрәквание щватед палатед анәгор дькьн у хwәйтие qәйдәqанунед wанә ћӧндӧр' дькьн.

Сәдред Совета т'фаqе у Совета мләта бь сьре сәрәквание щватед палатед Совета Т'Р'СС т'әwрәбльндә т'әвайи дькьн.

Мqала 112. Сале дӧ щара гази сесиаед Совета Т'Р'СС т'әwрәбльнд дькьн.

Сәдртийа Совета Т'Р'СС т'әwрәбльнд бь инисиатива хwә, ле ӧса жи бь пешдаина р'еспублика т'фаqие йане нә кем йәк сеанийа депутатед палатәке гази сесиаед сьредәр дькә.

Сесиа Совета Т'Р'СС т'әwрәбльнд жь щватед палатайә башqә-башqә у т'әвайи т'әшкилкьрийә, ле ӧса жи жь щватед комисиаед палатайә ћәрт'ьмн йане комисиаед Совета Т'Р'СС т'әwрәбльнд, к'и-

жан ўwə'де орт'а wанда тенə дəрбазкьрьне. Сесна щватед палатайə башqə-башqə йане т'əвайнда те вəкьрьне у дадане.

Мqала 113. Совета Т'Р'СС т'əwрəбльндда əхтийарийа инисиатива закондарие дəсте Совета т'фаqе у Совета млəта, Сəдртийа Совета Т'Р'СС т'əwрəбльнд, Совета министред Т'Р'СС, р'еспубликаед т'фаqие — бь сəри органед wанə днwана дəwлəтейə həрə бльнд, комисиаед Совета Т'Р'СС т'əwрəбльнд у комисиаед палатед wейə həрт'ьмн, депутатед Совета Т'Р'СС т'əwрəбльнд, суда Т'Р'СС т'əwрəбльнд, прокуроре Т'Р'СС сəрəкəданə.

Əхтийарийа т'əшкилəтед мəхлуqəтнейə инисиатива закондарие жи həйə бь сəри органед wанə h'əмт'фаqие.

Мqала 114. Проектед закона у пьрсед майин, кӧ пешда hатьнə к'ьшандьне бона Совета Т'Р'СС т'əwрəбльнд лебьнhер'ə, жь алие палатада щватед wанə башqə-башqə йане т'əвайнда тенə ə'нə'нəкьрьне. Wəхта лазьмбə проекта законе йане пьрса анəгор дькарьн бона леньhер'андьна сьфтə йане бəрр'а т'əслими комисиаке йане чəнд комисиа бькьн.

Закона Т'Р'СС wн чахи qəбулкьри те h'əсабкьрьне, гэва həр палатəкə Совета Т'Р'СС т'əwрəбльндда п'ьр'анийа р'əqəма депутатед палатайə т'омəри бона wе дəнге хwə данə. Qрар у актед Совета Т'Р'СС т'əwрəбльндə майин тенə qəбулкьрьне бь п'ьр'анийа р'əqəма депутатед Совета Т'Р'СС т'əwрəбльндə т'омəри.

Проектед закона у пьрсед ə'мре дəwлəтейə майинə həрə фəрз бь qрара Совета Т'Р'СС т'əwрəбльнд йане Сəдртийа Совета Т'Р'СС т'əwрəбльнд, ед кӧ бь инисиатива wан йане бь пешданина р'еспублика т'фаqие hатьнə qəбулкьрьне, дькарьн т'əслими ə'нə'нəкьрьна h'əмшмаə'тие бькьн.

Мqала 115. Wəхта орт'а Совета т'фаqе у Совета млəтада həвр'анəqайнилбун həбə, пьрсе бона сафикьрьне т'əслими комисиа qайилкьрьне дькьн, кӧ жь алие палатада сəр h'имед паритетие те сазкьрьне, пашнўwе йəке пьрс щарəкə майин жь алие Совета т'фаqе у Совета млəтада щвата т'əвайнда те ə'нə'нəкьрьне. Əгəр ве щаре жи qайилбун т'ӧнəбə, пьрсе бона ə'нə'нəкьрьне дьгӧhезьнə сесиа Совета Т'Р'СС т'əwрəбльндə пəйр'а йане жь алие wеда

т'əслими дəнгдайина h'əмщмаə'тие (р'еферендуме) дькьн.

Мqала 116. Законед Т'Р'СС, qрар у актед Совета Т'Р'СС т'əwрəблындə майин бь зманед р'еспублика-ед т'фаqие тенə нəшьркьрьне бь qоле сəдр у к'атьбе Сəдртийа Совета Т'Р'СС т'əwрəблынд.

Мqала 117. Əхтийарийа депутате Совета Т'Р'СС т'əwрəблынд həйə бь пьрсйаркьрьне бəрбьр'и Совета министред Т'Р'СС, министра у сəрəкванед органед майин бьбə, кӧ жь алие Совета Т'Р'СС т'əwрəблындда тенə т'əшкилкьрьне. Совета министред Т'Р'СС йане əw нəвса qӧльхбьр, пьрсйаркьрьн данə к'ижани, борщдарьн, лап кем нава се р'ожада wе сесиа Совета Т'Р'СС т'əwрəблындда щаба бь зар йане бь нвисар бьдьн.

Мqала 118. Депутате Совета Т'Р'СС т'əwрəблынд нькарə бе газикьрьне бəр щабдарийа уголовние, бе гьртьне йане мəщалед щəзакьрьнейə административ, кӧ бь qəйде суде тенə хəбтандьне, мqабьли wи бьднə хəбате, бей qайилбуна Совета Т'Р'СС т'əwрəблынд, ле нава wə'де орт'а сесиаед wеда —бей qайилбуна Сəдртийа Совета Т'Р'СС т'əwрəблынд.

Мqала 119. Совета Т'Р'СС т'əwрəблынд щвата палатайə т'əвайида Сəдртийа Совета Т'Р'СС т'əwрəблынд — органа Совета Т'Р'СС т'əwрəблындə həрт'ьм шӧхӧлкьр дьбьжерə, йа кӧ бь т'əмамийа шӧхӧлванийа хwəва бəр wе h'əсабдарə у йа кӧ, дь говəка бь Конститусиае к'ьвшкьрида, функсиаед органа Т'Р'СС диwана дəwлəтейə həрə бльнд нава wə'де орт'а сесиаед wеда мнасəр дькə.

Мqала 120. Сəдртийа Совета Т'Р'СС т'əwрəблынд жь р'əqəма депутата те бжартьне бь ве т'əшкилева: сəдре Сəдртийа Совета Т'Р'СС т'əwрəблынд, дəwсгьртие сəдри пешьн, панздəh дəwсгьртиед сəдр— жь həр р'еспубликəкə т'фаqие йəк, к'атьбе сəдртие у бистйəк ӧзвед Сəдртийа Совета Т'Р'СС т'əwрəблынд.

Мqала 121. Сəдртийа Совета Т'Р'СС т'əwрəблынд:

1) бжартьнед Совета Т'Р'СС т'əwрəблынд к'ьвш дькə;

2) гази сесиаед Совета Т'Р'СС т'əwрəблынд дькə;

3) шӧхӧлванийа комисиаел палатед Совета Т'Р'СС т'əwрəблындə həрт'ьми дьдə координасиакьрьне;

4) контролие дьдә миасәркьрьне сәр чәдандьна Конститусиа Т'Р'СС у анәгориһәвтийа конститусна у законед р'еспубликаед т'фаqие бь Конститусна у законед Т'Р'СС-р'а дьдә бехофкьрьне;

5) шьровәкьрьна законед Т'Р'СС дьдә;

6) пәйманед Т'Р'СС орт'әмләтие р'атификасна у денонсасиа дькә;

7) qрар у ә'мркьрьнед Совета министред Т'Р'СС у советед министред р'еспубликаед т'фаqие дьдә һьлдане, әгәр әw нә анәгори законенә;

8) р'ӧтбед әскәрие, дәрәщед дипломатие у навед майинә мәхсус к'ьвш дькә; навед әскәриейә һәрә бльнд, дәрәщед дипломатие у навед майинә мәхсус дьдә;

9) орден у медалед Т'Р'СС к'ьвш дькә; навед Т'Р'СС һӧрмәтли к'ьвш дькә; бь орден у медалед Т'Р'СС-ва р'әwа дькә; навед Т'Р'СС һӧрмәтли дьдә;

10) нава бажарвантийа Т'Р'СС-да qәбул дькә; пьрсед дәрк'әтьна жь бажарвантийа Т'Р'СС у мә'румкьрьна жь бажарвантийа Т'Р'СС, дайина ст'аре сафи дькә;

11) актед т'фаqиейә т'омәри дәрһәqа амнистиаеда нәшьр дькә у бахшандьне миасәр дькә;

12) wәк'илед Т'Р'СС дипломатие дәwләтед wәлатед дәрәкәда у р'әх т'әшкиләтед орт'әмләтие к'ьвш дькә у пашда гази wан дькә;

13) баwарнәмә у нәмед пашдагазикьрьна wәк'иләд wәлатед дәрәкәйә дипломатие, кӧ р'әх wе wәк'илдарьн, qәбул дькә;

14) шеwра Т'Р'СС хwәйкьрьне т'әшкил дькә у т'әшкила wе т'әстиq дькә, qӧмандарийа Qәwатед Т'Р'СС сильһ'кьрийә һәрә бльнд к'ьвш дькә у дьгӧһезә;

15) бона к'ара хwәйкьрьна Т'Р'СС һьнәк щийада йане т'әмамийа wәлетда һ'але шер' ә'лам дькә;

16) мобилизасиа т'омәри йане бь п'ар ә'лам дькә;

17) нава wә'де орт'а сесиаед Совета Т'Р'СС т'әwрәбльндда һ'але шер' ә'лам дькә wәхта һ'ьщумкьрьна әскәрие ль сәр Т'Р'СС йане wи чахи, гава лазьмә боршдарнед пәйманайә орт'әмләтие бьqәдиньн бона т'әвайи хwә жь агресиае хwәйкьн;

18) wәк'илдариед майин миасәр дькә, кӧ бь Кон-

ститусна у законед Т'Р'СС hатынә к'ьвшкьрьне.

Мqала 122. Сәдртийа Совета Т'Р'СС т'әwрәбльнд нава wә'де орт'а сесиаед Совета т әwрәбльндда бона пашwәхтиеда пешда бьк'ьшиньн сәба сесиа бь сьреда бенә т'әстиqкьрьне:

1) wәхте лазьмбә гöhастьна дькә нава актед Т'Р'СС закондариейә hәйи:

2) гöhастьнед h'ьдуда орт'а р'еспубликаед т'фаqиеда т'әстиq дькә;

3) бь пешданина Совета министред Т'Р'СС министрнед Т'Р'СС у комитеед Т'Р'СС дәwләте т'әшкил дькә у дьдә hьлдане;

4) бь пешданина сәдре Совета министред Т'Р'СС hьнәк нәвсед кö дьк'әвнә нава т'әшкила Совета министред Т'Р'СС жь qöльхе аза дькә у к'ьвш дькә.

Мqала 123. Сәдртийа Совета Т'Р'СС т әwрәбльнд ә'мрнвисара дәрдьхә у qрара qәбул дькә.

Мqала 124. Паши т'әмамбуна wә'де wәк'илданед Совета Т'Р'СС т'әwрәбльнд Сәдртийа Совета Т'Р'СС т'әwрәбльнд wәк'илдарнед хwә хwәй дькә h'әтани жь алие Совета Т'Р'СС г'әwрәбльндә т'әзәбжартида т'әшкилкьрьна Сәдртийа т'әзә.

Совета Т'Р'СС т әwрәбльндә т'әзәбжарти жь алие Сәдртийа Совета Т'Р'СС т'әwрәбльндә т'әшкила бәре те газикьрьне нә дәрәнг дö мәhа паши бжартьнар'а.

Мqала 125. Совета т'фаqе у Совета мләта жь р'әqәма депутата комисиаед hәрт'ьми дьбьжерьн бона бь сьфтә ә'нә'нәкьрьн у hазьркьрьна пьрсед öса, кö дьк'әвьнә бьн qоле Совета Т'Р'СС т'әwрәбльнд, öса жи бона аликьрьна миасәркьрьна законед Т'Р'СС у qраред Совета Т'Р'СС т'әwрәбльнд у Сәдртийа wейә майин. бона контролкьрьна шöхöлванийа орган у т'әшкиләтед дәwләте. Палатед Совета Т'Р'СС т'әwрәбльнд дькарьн комисиаед т'әвайи сазкьн сәр h'име паритетие.

Совета Т'Р'СС т'әwрәбльнд, wәхта лазьм h'әсаб бькә, бона hәр пьрсәке комисиаед слестикьрьне, р'евизионие у ед майин саз дькә.

H'әму органед дәwләте у мәхлуqәтие, т'әшкиләт у нәвсед qöльхбьр борщдарьн хwәстьнед комисиаед Совета Т'Р'СС т'әwрәбльнд у комисиаед палатед wе бьqәдиньн, материал у дакументед лазьм бьднә wан.

Спартьнед комисиа готи ә'сә жь алие органед дәwләте у мәхлуqәтиеда, идарә у т'әшкиләтада бенә леньhер'андьне. Дәрhәqа р'езултатед леньhер'андьнеда йане мәщалед qәбулкьрида гәрәке нава wәде к'ьвшкьрида ә'лами комисиа бькьн.

Мqала 126. Совета Т'Р'СС т'әwрәбльнд контролие дькә ль сәр шöхöлванийа h'әму органед дәwләте, кö бәр wе h'әсабдарьн.

Совета Т'Р'СС т'әwрәбльнд комитеа Т'Р'СС контролийа щмаә'тие т'әшкил дькә, йа кö сәрәкванйе система органед контролийа щмаә'тие дькә.

Т'әшкилкьрьн у qәйде шöхöлванийа органед контролийа щмаә'тие тенә qраркьрьне бь закона дәрhәqа контролийа щмаә'тие ль Т'Р'СС.

Мqала 127. Qәйде шöхöлванийа Совета Т'Р'СС т'әwрәбльнд у органед wе те к'ьвшкьрьне бь р'егламента Совета Т'Р'СС т'әwрәбльнд у законед Т'Р'СС майин, кö сәр h'име Конститусиа Т'Р'СС тенә qәбулкьрьне.

СӘРЕ 16.

СОВЕТА МИНИСТРЕД Т'Р'СС

Мqала 128. Совета министред Т'Р'СС— h'öкöмәта Т'Р'СС—органа дивана Т'Р'СС дәwләтейә шöхöлкьр у h'öкöмкьрә hәрә бльндә.

Мqала 129. Совета министред Т'Р'СС жь алие Совета Т'Р'СС т'әwрәбльндда щвата Совета т'фаqе у Совета мләтайә т'әвайида те т'әшкилкьрьне бь ве т'әшкиле: сәдре Совета министред Т'Р'СС, дәwсгьртиед пешьн у дәwсгьртиед сәдр, министред Т'Р'СС, сәдред комитеед Т'Р'СС дәwләте.

Алие qöльхеда сәдред советед министред р'еспубликаед т'фаqие дьк'әвьн нава т'әшкила Совета министред Т'Р'СС.

Бь пешдадайина сәдре Совета министред Т'Р'СС Совета Т'Р'СС т'әwрәбльнд дькарә сәрәкванед орган у т'әшкиләтед Т'Р'СС майин бькә нава т'әшкила h'öкöмәта Т'Р'СС.

Совета министред Т'Р'СС wәк'илдариед хwә датинә бәр Совета Т'Р'СС т'әwрәбльндә т'әзәбжарти сесиа wейә пешьнда.

Mqала 130. Совета министред Т'Р'СС бәр Совета Т'Р'СС т'әwрәблынд щабдар у һ'эсабдарә, ле нава wә'де орт'а сесиаед Совета Т'Р'СС т'әwрәблындда —бәр Сәдртийа Совета Т'Р'СС т'әwрәблынд, бәр к'ижане һ'эсабдарә.

Совета министред Т'Р'СС дәрһәqа хәбата хwәда һәрт'ьм һ'эсаб дьдә Совета Т'Р'СС т'әwрәблынд.

Мqала 131. Совета министред Т'Р'СС хwәйәхтийарә wан һ'әму пьрсед сәрәкваникьрьна дәwләте сафикә, к'ижан кьрьнә бьн qоле Т'фаqа Р'СС, әwqасн, чьqаси әwана анәгори Конститусиае нак'әвьн нава компетенсиа Совета Т'Р'СС т'әwрәблынд у Сәдртийа Совета Т'Р'СС т'әwрәблынд.

Нава говәка wәк'илдариед хwәда Совета министред Т'Р'СС:

1) сәрәкваникьрьна малһәбуна щмаә'тие у чекьрьна сосиал-културие дьдә бехофкьрьне; мәшала һазьр дькә у дьдә миасәркьрьне алие бехофкьрьна зедәкьрьна һ'алхwәшбун у култура щмаә'теда, алие пешдабьрьна ӧлм у техникаеда, бь р'асионали хәбьтандьн у хwәйкьрьна р'есурсед т'әбийәтеда, алие мәһ'кәмкьрьна система дьрав у кредитада, дәрбазкьрьна сәйасәтийа qимәта, һәqийаткьрьна хәбате, бехофкьрьна сосиалие, т'әшкилкьрьна к'әфилдарийа дәwләте у система һ'эсабкьрьне у статистикиейә йәктида; сәрәкваникьрьна дәстчеханә у йәктнед сәнаїе, чекьрьне, малһәбуна гбидитие, дәстчеханед транспорте у п'әвгьредане, банка, ӧса жи т'әшкиләт у идаред бьн бандур'а һ'әмт'фаqиейә майин дьдә т'әшкилкьрьне;

2) планед пешдабьрьна Т'Р'СС экономикие у сосиалиейә дәwләтейә иһа у перспективие, бйущея Т'Р'СС дәwләте һазьр дькә у дькә Совета Т'Р'СС т'әwрәблынд; мәщала дьә'фринә алие qәдандьна план у бйущеа дәwләтеда; һ'эсабдайинед дәрһәqа qәдандьна плана у бйущееда дьдә Совета Т'Р'СС т'әwрәблынд;

3) мәщала миасәр дькә бона хwәйкьрьна к'ара дәwләте, хwәйкьрьна мьлк'е сосиалистие у qәйде мәхлуqәтие, бехофкьрьн у хwәйкьрьна әхтийари у азайед бажарвана;

4) мәщала дьә'фринә бона бехофкьрьна беqәзийабуна дәwләте;

5) сәрәкваникьрьна чекьрьна Qәwатед Т'Р'СС

сильһ'кьрийә т'омәри миасәр дькә, контигентед бажарванайә һәрсалә к'ьвш дькә, кӧ готи бенә газикьрьне бона qӧльхкьрьна әскәриейә ә'йнси;

6) сәрәкваникьрьна т'омәри миасәр дькә дь дәрәща һәләqәтнед бь дәwләтед wәлатед дәрәкәр'а, дь дәрәща к'ьр'нифротана дәрда, һәвр'ашӧхӧлкьрьна Т'Р'СС экономикие, ӧлм-техникие у културие бь wәлатед дәрәкәр'а; мәщала qәбул дькә бона бехофкьрьна qәдандьна пәйманед Т'Р'СС орт'әмләтие; пәйманед орт'әһ'ӧкӧмәтнейә орт'әмләтие т'әстиq дькә у денонсасиа дькә;

7) wәхта лазьмбә комите, сәрwертиед сәрәкә у идаред майинә р'әх Совета министред Т'Р'СС т'әшкил дькә алие шӧхӧлед чекьрьна малһәбуние, сосиал—културие у хwәйкьрьнеда.

Мqала 132. Бона сафикьрьна wан пьрса, кӧ бехофкьрьна сәрәкваникьрьна малһәбуна щмаә'тиер'а гредайинә у пьрсед сәрәкваникьрьна дәwләтейә майин, чаwа органа Совета министред Т'Р'СС һәрт'ьми, Сәдртийа Совета министред Т'Р'СС дьхәбьтә бь т'әщкила сәдре Совета министред Т'Р'СС, дәwсгьртиед пешьн у дәwсгьртиед сәдр.

Мqала 133. Совета министред Т'Р'СС сәр һ'им у бона qәдандьна законед Т'Р'СС у qраред Совета Т'Р'СС т'әwрәбльнд у Сәдртийа wейә майин qрар у ә'мркьрьна дәрдьхә у qәдандьна wан дьньһер'ә. Qрар у ә'мркьрьнед Совета министред Т'Р'СС т'әмамийа териториа Т'Р'СС-да бона qәдандьне борщлинә.

Мqала 134. Әхтийарийа Совета министред Т'Р'СС һәйә дь wан пьрсада, кӧ дьк'әвнә бьн qоле Т'фаqа Р'СС, qрар у ә'мркьрьнед советед министред р'еспубликаед т'фаqие бьдә сәкнандьне, ле ӧса жи актед министриед Т'Р'СС, комитеед Т'Р'СС дәwләте, органед майин, кӧ т'әслими wе дьбьн, һеч' һ'әсабкә.

Мqала 135. Совета министред Т'Р'СС хәбата министриед Т'Р'СС һ'әмт'фаqие у т'фаqие—р'еспубликие у комитеед Т'Р'СС дәwләте, органед майин, кӧ т'әслими wе дьбьн, дьгьһинә һәв у р'астәр'е дькә.

Министриед һ'әмт'фаqие у комитеед Т'Р'СС дәwләте т'әмамийа териториа Т'Р'СС-да бь хwә йане бь дәсти wан органа, кӧ жь алие wанда тенә сазкьрьне, сәрәкванийа ч'ьqлед сәрәкваникьрьне дь,

кьн, кӧ спартынә wан йане сәрәкваникьрьна орт'әч'ьqлие миасәр дькьн.

Министриед т'фаqие — р'еспубликие у комитеед Т'Р'СС дәwләте сәрәкванне ч'ьqлед сәрәкваникьрьне дькьн, кӧ спартынә wан йане сәрәкваникьрьна орт'әч'ьqлие миасәр дькьн, чаwа qанун, бь дәстн министри, комитеед дәwләте, органед р'еспубликаед т'фаqиейә майинә анәгор у бь хwә сәрәкване дәстчеханә у йәктиед башqә дькьн, кӧ бьн бандур'а т'фаqиеданьн. Qәйде wе йәке, кӧ дәстчеханә у йәктийа жь бьн бандур'а р'еспубликие у ши бьгӧһезнә бьн бандур'а т'фаqие, жь алие Сәдртийа Совета Т'Р'СС т'әwрәбльндда те qраркьрьне.

Министри у комитеед Т'Р'СС дәwләте щабдарьн бона һ'ал у пешдабьрьна ч'ьqлед сәрәкваникьрьне, кӧ спартьнә wан; дь говәка компетенсиа хwәда акта нәшьр дькьн сәр һ'им у бона qәдандьна законед Т'Р'СС, qраред Совета Т'Р'СС т'әwрәбльнд у Сәдртийа wейә майин, qрар у ә'мркьрьнед Совета министред Т'Р'СС; qәдандьна wан т'әшкил дькьн у ледьнһер'ьн.

Мqала 136. Компетенсиа Совета министред Т'Р'СС у Сәдртийа wе, qәйде шӧхӧлваннйа wан, һәләqәтнед Совета министра бь органед дәwләтейә майинр'а, ле ӧса жи навниша министриед һ'әмт'фаqие у т'фаqие—р'еспубликие у комитеед Т'Р'СС дәwләте тенә qраркьрьне сәр һ'име Конститусиае бь закона дәрһәqа Совета министред Т'Р'СС.

VI. Һ'ИМЕД ЧЕКЬРЬНА ОРГАНЕД ДИWАНА Р'ЕСПУБЛИКАЕД Т'ФАQИЕЙӘ ДӘWЛӘТЕ У СӘРӘКВАНИКЬРЬНЕ

СӘРЕ 17.

ОРГАНЕД ДИWАНА Р'ЕСПУБЛИКА Т'ФАQИЕЙӘ ДӘWЛӘТЕ У СӘРӘКВАНИКЬРЬНЕЙӘ ҺӘРӘ БЛЬНД

Мqала **137.** **Органа диwана р'еспублика т'фаqие-**

йə дəwлəтейə һəрə бльнд Совета р'еспублика т'фаqиейə т'əwрəбльндə.

Совета р'еспублика т'фаqиейə т'əwрəбльнд хwəйəхтийарə wан һ'əму пьрса сафикə· кö бь Конститусиа Т'Р'СС у Конститусиа р'еспублика т'фаqие кьрьнə бьн qоле р'еспублика т'фаqие.

Qəбулкьрьна Конститусиа р'еспублика т'фаqие, кьрьна гöhастьна нава wеда; т'əстиqкьрьна планед пешдабьрьна экономикие у сосиалиейə дəwлəте, бйушеа р'еспублика т'фаqиейə дəwлəте у һ'əсабдайинед дəрhəqа qəдандьна wанда; т'əшкилкьрьна органед кö бəр wе һ'əсабдарьн һəр т'əне жь алие Совета р'еспублика т'фаqиейə т'əwрəбльндда тенə миасəркьрьне.

Законед р'еспублика т'фаqие жь алие Совета р'еспублика т'фаqиейə т'əwрəбльнд йане дəнгдайина һ'əмщмаə'тие (бь р'еферендуме)› кö бь qрара Совета р'еспублика т'фаqиейə т'əwрəбльнд те дəрбазкьрьне› тенə qəбулкьрьне.

Мqала 138. Совета р'еспублика т'фаqиейə т'əwрəбльнд Сəдртийа Совета т'əwрəбльнд—органа Совета р'еспублика т'фаqиейə т'əwрəбльндə һəрт'ьм шöхöлкьр— дьбьжерə, йа кö бь т'əмамийа шöхöлванийа хwəва бəр wе һ'əсабдарə. Т'əшкил у wəк'илдарнед Сəдртийа Совета р'еспублика т'фаqиейə т'əwрəбльнд бь Конститусиа р'еспублика т'фаqие тенə qраркьрьне.

Мqала 139. Совета р'еспублика т'фаqиейə т'əwрəбльнд Совета министред р'еспублика т'фаqие— һ'öкöмəта р'еспублика т'фаqие — органа р'еспублика т'фаqиейə диwана дəwлəтейə шöхöлкьр у һ'öкöмкьрə һəрə бльнд т'əшкил дькə.

Совета министред р'еспублика т'фаqие бəр Совета р'еспублика т'фаqиейə т'əwрəбльнд шабдар у һ'əсабдарə· ле нава wə'де орт'а сесиаед Совета т'əwрəбльндда — бəр Сəдртийа Совета р'еспублика т'фаqиейə т'əwрəбльнд, бəр к'ижане һ'əсабдарə.

Мqала 140. Совета министред р'еспублика т'фаqие сəр һ'им у бона qəдандьна актед Т'Р'СС у р'еспублика т'фаqиейə законларие› qрар у ə'мркьрьнед Совета министред Т'Р'СС qрара у ə'мркьрьна дəрдьхə, qəдандьна wан т'əшкил дькə у ледьнһер'ə.

Мqала 141. Əхтийарийа Совета министред р'ес-

публика т'фаqие һәйә qәдандьна qрар у ә'мркьрьнед советед министред р'еспубликаед автоном бьдә сәкьнандьне, qрар у ә'мркьрьнед комшӧхӧлкьред советед п'арwәлата, марза, бажарайә (бажаред бьн бандур'а р'еспубликиеда) депутатед щмаә'тие, комшӧхӧлкьред советед марзед автономә депутатед щмаә'тие, ле wан р'еспубликаед т'фаqиеда, кӧ п'арәвәкьрьна wанә марза т'ӧнә, комщӧхӧлкьред советед нәһ'ийа у бажарайә депутатед щмаә'тиейә анәгор һеч' һ'әсабкә.

Мqала 142. Совета министред р'еспублика т'фаqие хәбата министриед р'еспублика т'фаqиейә т'ьфаqие — р'еспубликие у р'еспубликие, комитеед дәwләте, органед бьн бандур'а хwәйә майин дьгьһинә һәв у р'астәр'е дькә.

Министриед р'еспублика т'фаqиейә т'фаqие — р'еспубликие у комитеед дәwләте сәрәкване wан ч'ьqлед сәрәкваникьрьне дькьн, кӧ спартьнә wан йане сәрәкваникьрьна орт'әч'ьqлие миасәр дькьн, wе йәкер'а т'эвайи чаwа т'әслими Совета министред р'еспублика т'фаqие дьбьн, ӧса жи т'әслими министрийа Т'Р'СС т'фаqие — р'еспубликие, йане комитеа Т'Р'СС дәwләтейә анәгор дьбьн.

Министри у комитеед р'еспубликиейә дәwләте сәрәкване wан ч'ьqлед сәрәкваникьрьне дькьн, кӧ спартьнә wан йане сәрәкваникьрьна орт'әч'ьqлие миасәр дькьн, т'әслими Совета министред р'еспублика т'фаqие дьбьн.

СӘРЕ 18.

ОРГАНЕД ДИWАНА Р'ЕСПУБЛИКА АВТОНОМӘ ДӘWЛӘТЕ У СӘРӘКВАНИКЬРЬНЕЙӘ ҺӘРӘ БЛЬНД

Мqала 143. Органа диwана р'еспублика автономә дәwләтейә һәрә бльнд Совета р'еспублика автономә т'әwрәбльндә.

Qәбулкьрьна Конститусиа р'еспублика автоном, кьрьна гӧһастьна нава wеда; т'әстиqкьрьна планед пешдабьрьна экономикие у сосиалиейә дәwләте, ӧса жи бйущеа р'еспублика автономә дәwләте; т'әшкил-

кьрьна органед кӧ бәр wе h'əсабдарьн hәр т'әне жь алие Совета р'еспублика автономә т'әwрәбльндда тенә миасәркьрьне.

Законед р'еспублика автоном жь алие Совета р'еспублика автономә т'әwрәбльндда тенә qәбулкьрьне.

Мqала 144. Совета р'еспублика автономә т'әwрәбльнд Сәдртийа Совета р'еспублика автономә т'әwрәбльнд дьбьжерә у Совета министред р'еспублика автоном — h'ӧкӧмәта р'еспублика автоном — т'әшкил дькә.

СӘРЕ 19.

ОРГАНЕД ДИWАНА ДӘWЛӘТЕ У СӘРӘКВАНИКЬРЬНЕЙӘ ЩИ

Мqала 145. П'арwәлатада, марзада, марзед автономда, округед автономда, нәh'ийада, бажарада, нәh'иед бажарада, аванада, wаргед гӧндада советед депутатед щмаә'тиейә анәгор органед диwана дәwләтенә.

Мqала 146. Советед депутатед щмаә'тиейә щи wан h'әму пьрса сафи дькьн, кӧ к'әмала wанә щи hәйә, сәр h'име к'ара h'әмдәwләте у к'ара wан бажарвана, кӧ териториа советеда дьжин, qраред органед дәwләтейә жорьн миасәр дькьн, сәрәкваніе шӧхӧлванийа советед депутатед щмаә'тиейә жерьн дькьн, т'әви ә'нә'нәкьрьна wан пьрса дьбьн, кӧ к'әмала wанә р'еспубликие у h'әмт'фаqие hәйә, дәрhәqа wанда пешданинед хwә пещда дьк'ьшиньн.

Советед депутатед щмаә'тиейә щи териториа хwәда сәрәкваніе чекьрьна дәwләте, малhәбуние у сосиал-културие дькьн; планед пешдабьрьна экономикие у сосиалие у бйущеа щи т'әстиq дькьн; сәрәкваникьрьна шӧхӧлванийа органед дәwләте, дәстчехана, идара у т'әшкиләта, кӧ бьн qоле wанданьн, миасәр дькьн; qәдандьна закона, хwәйкьрьна qәйдә-qанунед дәwләте у мәхлуqәтие, эхтийариед бажарвана дьдьнә бехофкьрьне; али мәh'кәмкьрьна хwәйкьрьна wәлет дькьн.

Мqала 147. Дь говәка wәк'илдариед хwәда советед депутатед щмаә'тиейә щи бь комплек'си пеш-

дабьрьна экономикие у сосиалие територна xwəдə бехоф дькьн; контролие миасəр дькьн ль сəр xwəйкьрьна закондарие жь алие дəстчеханə, идарə у т'əшкилəтед бьн бандур'а жорьнда, кö сəр we територнаенə; шöхöлванийа wан дь дəрəща хəбтандьна xwəлие, xwəйкьрьна т'əбийəте, чекьрне, хəбтандьна р'есурсед хəбате, дəранина əшийаед хəрщкьрьна щмаə'тие, хьзмəткьрьна бнəлиайə сосиал-културие, дəбе у хьзмəткьрьна майин координасиа дькьн у контролие ле дькьн.

Мqала 148. Советед депутатед щмаə'тиейə ши дьговəка wан əхтийарийада qрара qəбул дькьн, кö бь закондарийа Т'фаqа Р'СС, р'еспублика т'фаqие у автоном данə wан. Qраред советед щи борщлинə бона qəдандьне жь алие wан h'əму дəстчехана, идарə у т'əшкилəтада, öса жи жь алие нəвсед qöльхбьр у бажарванада, кö нава територна советеданьн.

Мqала 149. Комитеед шöхöлкьрьне органед советед депутатед щмаə'тиейə щийə шöхöлкьр у h'öкöмкьрьн, кö жь алие wанда жь р'əqəма депутата тенə бжартьне.

Комитеед шöхöлкьрьне нə кем сале шарəке бəр wан совета, кö əw бжартьнə, ле öса жи щватед колективед хəбатеда у wан щватада, кö щие жийина бажарванада тенə дəрбазкьрьне, h'əсабдайине дьдьн.

Мqала 150. Комитеед шöхöлкьрьнейə советед депутатед щмаə'тиейə щи хут h'əсабдарьн чаwа бəр совета кö əw бжартьнə, öса жи бəр органа шöхöлкьр у h'öкöмкьрə жорьн.

VII. СУДhƏQИ, АРБИТРАЖ У НƏЗƏРИЙƏТА ПРОКУРОРИЕ

С Ə Р Е 20.

С У Д У А Р Б И Т Р А Ж

Мqала 151. Т'Р'СС-да судhəqи т'əне бь дəсти суде те миасəркьрьне.

Т'Р'СС-да дьхəбьтьн суда Т'Р'СС т'əwрəбльнд, судед р'еспубликаед т'фаqиейə т'əwрəбльнд, судед

р'еспубликаед автономə т'əwрəбльнд, судед п'ар-wəлата, марза, бажара, судед марзед автоном, судед округед автоном, судед нəh'иайə (бажара) щмаə'тие, ӧса жи трибуналед əскəрие Qəwатед сильh'кьрида.

Мqала 152. Т'Р'СС-да h'əму суд сəр h'име бжартьнийа судна у атенакалед щмаə'тие тенə т'əшкилкьрьне.

Судиаед щмаə'тие ед судед нəh'иайə (бажара) щмаə'тие жь алие бажарванед нəh'ие (бажер) сəр h'име əхтийарийа бжартьнейə т'омəри. wəкəhəв у р'астəнə, бь дəнгдайина хəwлəва бь wə'де пенщ сала тенə бжартьне. Атенакалед щмаə'тие ед судед нəh'иайə (бажара) щмаə'тие анəгори щие хəбат йане жийина хwə щватед бажарванада, бь дəнгдайина вəкьри бь wə'де дӧсалива тенə бжартьне.

Судед жорьн жь алие советед депутатед щмаə'тиейə анəгорда бь wə'де пенщ сала тенə бжартьне.

Судиаед трибуналед əскəрие жь алие Сəдртийа Совета Т'Р'СС т'əwрəбльндда бь wə'де пенщ сала тенə бжартьне, ле атенакалед щмаə'тие — жь алие щватед qӧльхчиед əскəриеда бь wə'де дӧсалива.

Судна у атенакалед щмаə'тие бəр бжарванə йане бəр wан органа, кӧ əw бжартьнə, щабдар у h'əсабдарьн у дькарьн жь алие wанда пашда бенə газикьрьне бь qəйде законе к'ьвшкьри.

Мqала 153. Суда Т'Р'СС т'əwрəбльнд органа Т'Р'СС судейə həрə бльндə у нəзəрийəте мнасəр дькə ль сəр шӧхӧлванийа судед Т'Р'СС суде, ӧса жи судед р'еспубликаед т'фаqие дь wан говəкада, кӧ бь законе hатьнə к'ьвшкьрьне.

Суда Т'Р'СС т'əwрəбльнд жь алие Совета Т'Р'СС т'əwрəбльндда те бжартьне бь т'əшкила сəдр, дəwсьтьртиед wи, ӧзва у атенакалед щмаə'тие. Сəдред судед р'еспубликаед т'фаqиейə т'əwрəбльнд бь qӧльхе дьк'əвнə нава т'əшкила суда Т'Р'СС т'əwрəбльнд.

Т'əшкилкьрьн у qəйде шӧхӧлванийа суда Т'Р'СС т'əwрəбльнд бь закона дəрhəqа суда Т'Р'СС т'əwрəбльндда тенə qраркьрьне.

Мqала 154. Леньhер'андьна шӧхӧлед бажарвание у уголовине h'əму судада бь щур'е колегиал те кьрьне; ле суда инстансиа пешьнда — бь т'əвгəлийа атенакалед щмаə'тие. Əхтийариед атенакалед щь-

маә'тие wәхте миасәркьрьна судһәqие **qаси** һ'әму әхтийариед судианә.

Мqала 155. Судиа у атенакалед **щмаә'тие** сәрбәстьн у һәр т[illegible] тәслими законе дьбьн.

Мqала 156. Т'Р'СС-да судһәqи те миасәркьрьне сәр һ'имед wәкәһәвтийа бажарвана бәр законе у суде.

Мqала 157. Леньһер'андьна шӧхӧла һ'әму судада дәрвәкьри те дәрбазкьрьне. Т'әне wәхте бь законе к'ьвшкьри изн һәйә щвата судейә дәрдәдайида шӧхӧла бьнһер'ьн, һьлбәт, бь хwәйкьрьна һ'әму qануиед судкьрьнева.

Мqала 158. Бона гӧнәк'ар әхтийарийа хwәйкьрьне те бехофкьрьне.

Мqала 159. Судкьрьн бь змане р'еспублика т'фаqие йане автоном, марза автоном, округа автоном йане бь змане п'ьр'анийа бнәлиед wи щи те дәрбазкьрьне. Бона wан нәвса. кӧ т'әви шӧхӧл дьбьн у wи змани ньзаньн, бь к'ижани суд те дәрбазкьрьне, әхтийари те бехофкьрьне бь дәсти т'әрщмәчи насийа хwә бь т'әмами бьднә материалед шӧхӧл, т'әви просесед суде бьн у әхтийари те бехофкьрьне судеда бь змане хwәйи де пешда бен.

Мqала 160. Т'ӧ кәсәк нькарә бь щур'әкн майин нава гӧнәк'арикьрьнеда гӧнәк'ар бе наскьрьне, ӧса жи щәзакьрьна уголовние бьстинә, хенжь бь qрара суде у анәгори законе.

Мqала 161. Бона к'омәкдарийа йуристие бьднә бажарвана у т'әшкиләта колегиаед адвоката дьхәбьтьн. К'омәкдарийа йуристие беһәq дьдьнә бажарвана, wәхта әw бь закондарие тер'а һатийә дитьне.

Т'әшкилкьрьн у qәйде шӧхӧлванийа адвокатурае бь закондарийа Т'фаqа Р'СС у р'еспубликаед т'фаqие тенә qраркьрьне.

Мqала 162. Wәхте судкьрьна шӧхӧлед бажарвание у уголовние изне дьдьн **wәк'илед т'әшкиләтед** мәхлуqәтие у колективед хәбате т'әви wе бьн.

Мqала 163. Сафикьрьна һ'ӧщәтед малһәбуние орт'а дәстчехана, идара у т'әшкиләтада жь алие органед арбитража дәwләтеда тенә кьрьне дь говәка компетенсиа wанда.

Т'әшкилкьрьн у qәйде шӧхӧлванийа органед арбитража дәwләте бь закона дәрһәqа арбитража дәwләте **Т'Р'СС-да тенә qраркьрьне.**

С Ә Р Е 21.

П Р О К У Р А Т У Р А

Мqала 164. Нәзәрийәта һәрә бльнд бона р'аст у йәкшьвети qәдандьна закона жь алие һ'әму министрийа, комитеед дәwләте у сәрwертийа, дәстчехана, идара у т'әшкиләта, органед советед депутатед шмаә'тиейә шийә шөхөлкьр у һ'өкөмкьр, колхоза, т'әшкиләтед кооператив у ед мәхлуqәтиейә майин, нәвсед qөльхбьр, өса жи бажарванада датиньнә сәр прокуроре Т'Р'СС сәрәкә у сәр прокуроред, кө бьн qоле wиданьн.

Мqала 165. Прокуроре Т'Р'СС сәрәкә жь алие Совета Т'Р'СС т'әwрәбльндда те к'ьвшкьрьне. бәр wе щабдар у һ'әсабдарә. ле нава wә'де әрт'а сесиаед Совета т'әwрәбльндда — бәр Сәдртийа Совета Т'Р'СС т'әwрәбльнд. бәр к'ижане һ'әсабдарә.

Мqала 166. Прокуроред р'еспубликаед т'фаqие, р'еспубликаед автоном, п'арwәлата. марза у марзед автоном жь алие прокуроре Т'Р'СС сәрәкәда тенә к'ьвшкьрьне. Прокуроред округед автоном, прокуроред нәһ'ийа у бажара жь алие прокуроред р'еспубликаед т'фаqиеда тенә к'ьвшкьрьне у жь алие прокуроре Т'Р'СС сәрәкәда тенә т'әстиqкьрьне.

Мqала 167. Wә'де wәк'илдариед прокуроре Т'Р'СС сәрәкә у һ'әму прокуроред жердәст пенщ салә.

Мqала 168. Органед прокуратурае wәк'илдариед хwә миасәр дькьн бей т'ө органәкә щи, һәр т'әне т'әслими прокуроре Т'Р'СС сәрәкә дьбьн.

Т'әшкилкьрьн у qәйде шөхөлванийа органед прокуратурае бь закона дәрһәqа прокуратура Т'Р'СС тенә qраркьрьне.

VIII. ГЕРБ, БӘЙРАQ, ҺИМН У П'АЙТ'ӘХТЕ Т'Р'СС

Мqала 169. Герба Т'фаqа Р'еспубликаед Советиейә Сосиалистиейә дәwләте шькле дә'с у чакуч'ә сәр фона т'опа дьнйае, нава п'әнше тә'веда у бь сьмла доргьрти, сәр к'ижане бь зманед р'еспубли-

каед т'фаqне hатийә нвисаре: „Пролетаред h'әму wәлата, йәкбьн!“. Феза гербеда стәйрка пенщньч'ькә.

Мqала 170. Бәйраqа Т'фаqа Р'еспубликаед Советиейә Сосиалнстиейә дәwләте п'әрч'е сори гошәр'астә, гоше к'ижанейи жорьнда бәр дәсти дә'с у чакуч'е зер'ин нәцьшандьнә, ле феза wанда стәйрка сорә пенщньч'ькә, кӧ бь qәйт'ана зер'инва к'овәкьрийә. hьмбәриhәвтийа бәрайи у дьрежайа бәйраqейә 1:2.

Мqала 171. hимна Т'фаqа Р'еспубликаед Советиейә Сосиалистиейә дәwләте жь алие Сәдртийа Совета Т'Р'СС г'әwрәбльнда те т'әстиqкьрьне.

Мqала 172. П'айт'әхте Т'фаqа Р'еспубликаед Советиейә Сосиалистие бажаре Москваейә.

IX. Ә'МӘЛКЬРЬНА КОНСТИТУСИА Т'Р'СС У QӘЙДЕ ГӦhАСТЬНА WЕ

Мqала 173. Qәwата Конститусиа Т'Р'СС йуристиейә hәрә бльнд hәйә. h'әму закон у актед органед дәwләтейә майин сәр h'им у анәгори Конститусиа Т'Р'СС тенә нәшьркьрьне.

Мqала 174. Гӧhастьна Конститусиа Т'Р'СС бь qрара Совета Т'Р'СС т'әwрәбльнд те кьрьне. Йа кӧ те qәбулкьрьне нә кем бь п'ьр анийа дӧ сеанийа р'әqәма депутатед hәр палатәкә wейә т'омәри.

СӘРӘЩӘМ

DIYARIYA
OFFERT

I. Һ'ИМЕД QӘЙДЕ МӘХЛУQӘТИЙА Т'Р'СС У СӘЙАСӘТИЙА WE . . . 5
Сәре 1. Система сәйасәтие. . . 5
Сәре 2. Система эконсмикие 7
Сәре 3. Пешдачуйина сосиалие у културa. . 10
Сәре 4. Сәйасәтийа дәр 12
Сәре 5. Хwәйкьрьна wәт'әне сосиалистие . . 13
II. ДӘWЛӘТ У НӘВС 13
Сәре 6. Бажарвантийа Т'Р'СС. Изнwәкәһәвтийа . . бажарвана 13
Сәре 7. Әхтийари, азайи у борщдарнед бажарванед . Т'Р'СС һ'имли 15
III. ЧЕКЬРЬНА Т'Р'СС МЛӘТИЕ—ДӘWЛӘТЕ. . 22
Сәре 8. Т'Р'СС дәwләта т'фаqнейә . . 22
Сәре 9. Р'еспублика советиейә сосиалистиейә т'фаqие. 24
Сәре 10. Р'еспублика советиейә сосиалистиейә . . автоном 25
Сәре 11. Марза автоном у округа автоном . . 26
IV. СОВЕТЕД ДЕПУТАТЕД ЩМАӘ'ТИЕ У QӘЙДЕ БЖАРТЬНА WАН 27
Сәре 12. Систем у принсипед шӧхӧлванийа советед . депутатед щмаә'тие 27
Сәре 13. Система бжартьне 28
Сәре 14. Депутате щмаә'тие 30
V. ОРГАНЕД Т'Р'СС ДИWАНА ДӘWЛӘТЕ У СӘРӘКВАНИКЬРЬНЕЙӘ ҺӘРӘ БЛЬНД. . 31
Сәре 15. Совета Т'Р'СС т'әwрәбльнд . . 31
Сәре 16. Совета министред Т'Р'СС . . . 37
VI. Һ'ИМЕД ЧЕКЬРЬНА ОРГАНЕД ДИWАНА Р'ЕСПУБЛИКАЕД Т'ФАQИЕЙӘ ДӘWЛӘТЕ У СӘРӘКВАНИКЬРЬНЕ 40
Сәре 17. Органед диwана р'еспублика т'фаqнейә дәwләте у сәрәкваникьрьнейә һәрә бльнд . . 40
Сәре 18. Органед диwана р'еспублика автономә . дәwләте у сәрәкваникьрьнейә һәрә бльнд . . 42
Сәре 19. Органед диwана дәwләте у сәрәкваникьрьнейә щи 43
VII СУДҺӘQИ, АРБИТРАЖ У НӘЗӘРИЙӘТА ПРОКУРОРИЕ 44
Сәре 20. Суд у арбитраж 44
Сәре 21. Прокуратура 47
VIII. ГЕРБ, БӘЙРАQ,ҺИМН У П'АЙТ'ӘХТЕ Т'Р'СС . 47
IX. Ә'МӘЛКЬРЬНА КОНСТИТУСИА Т'Р'СС У QӘЙДЕ ГӦҺАСТЬНА WE 48

QИМƏT 5 к.